

Jelige: LGP745

**„Nem megmondtam-e neked, hogy ha hiszel,
meglátod az Isten dicsőségét?”**

Lázár feltámasztásának (Jn 11,33–44) exegézise

A dolgozat lezárásának dátuma:

2023.01.10.

Tartalom

1. Bevezetés	2
1.1. Előszó	2
1.2. A témaválasztás indoklása	2
1.3. A dolgozat célja és módszere	2
2. A perikópa munkafordítása és fordításainak összehasonlítása	4
2.1. Munkafordítás.....	4
2.2. Fordítási variációk összehasonlítása.....	4
3. A perikópa szövege	8
3.1. A perikópa szövegkritikai elemzése	9
3.2. A perikópa szövegkörnyezete.....	12
4. Az evangélium szerzője, tanítása, a perikópa irodalmi műfaja, tartalmi felépítése és a jánosi eszkatológia	13
4.1. Az evangélium szerzőjének kérdése, tanítása.....	13
4.2. A perikópa irodalmi műfaja.....	15
4.3. A történet műfaji sajátossága, a csodát összetevő motívumok ismertetése.....	16
4.4. A perikópa tartalmi felépítése.....	18
5. Lázár feltámasztásának kor- és vallástörténeti elemzése	19
5.1. Kortörténeti elemzés	20
5.2. Vallástörténeti elemzés	21
6. Exegetikai elemzés	25
6.1. Exegetikai elemzés: <i>A Feltámadás és az Élet</i>	25
6.2. Kitekintés: <i>Az élet és feltámadás fogalma János evangéliumában</i>	33
7. Kérügmátikus következtetések és tanulságok	35
8. Összegzés és kitekintés	37
Összegzés.....	37
Kitekintés - <i>A hit, mint életet mentő valóság</i>	38
Rövidítések jegyzéke	41
Irodalomjegyzék	42

1. Bevezetés

1.1. Előszó

Hogyan segít a hit a krízisben, kiemelt figyelemmel a gyász krízisében? Hol van Isten, amikor az életünket sújtó csapások történnek? Úgy vélem az emberi élet nagy kérdései ezek nemzedékről nemzedékre. A fő kérdés, hogy hogyan lehet pozitívan megküzdeni a szív azon sóhajaival, mely a történetben Márta és Mária szájából is felcsendül: „*Uram, ha itt lettél volna nem halt volna meg a mi testvérünk.*” S hány és hány ilyen, Uram, ha itt lettél volna nem történt volna meg érzés gyötörheti a szívünket. Dolgozatomban Lázár feltámasztásának történetén keresztül szeretném ezt a kérdést megvizsgálni és felmutatni a hit szerepét a krízisek közepette.

1.2. A témaválasztás indoklása

János evangéliumának páratlan stílusa, ami által betekintést enged Isten országának titkaiba, mélységébe és magasságába, felségébe és dicsőségébe mindig különleges élményt nyújt az olvasója számára. A benne található Lázár feltámasztásának története engem is különösen megérintett. A történeten keresztül ami kinyilatkoztatásra kerül halál és feltámadás kapcsán mind emberi, mind isteni síkon úgy gondolom az egyik legizgalmasabb és legnagyobb titok.

1.3. A dolgozat célja és módszere

A dolgozat célja, hogy bemutassa, hogy Isten akiről csak „olyan mint“, „ehhez vagy ahhoz hasonlóról“ tudunk beszélni, akiről minden szavunk töredékes és ahogy a próféta is mondja a mi gondolatunk, nem az ő gondolata (Ézs 55,8), tehát a mi gondolkodásunkon túl az egészen más gondolatú Istenre irányítsa a figyelmet. Továbbá a dolgozaton keresztül szeretnék felvilágotlítani valamit abból a hitből, mely Lázár feltámasztásának történetén keresztül az ember legnagyobb kríziséből, annak szomorúságából egyetlen kiút a számunkra, a halál köteleitől megszabadító Jézus által.

A fókuszban lévő történet János evangéliumának 11. fejezetében található, mint hetedik és egyben utolsó és leghangsúlyosabb jel. Az evangélium egyik fő feszültségét jeleníti meg, ami korábban az 5. fejezetben így olvasható: „*Bizony, bizony mondom nektek, hogy eljön az az óra, és az most van, amikor a halottak hallják az Isten fiának hangját, és akik meghallották élni fognak.*” (Jn 5,25) Így a vizsgált perikópa az evangéliumban jelen lévő „*eljön az az óra, és az most van*” időszintek összemosódását jól szemlélteti, hangsúlyozva ezzel a jánosi eszkatológiát.

A perikóban belül felmerülő feszültségek között hangsúlyos a földi és a mennyei sík feszültsége. A földön emberileg jelen van a halál nagysága, a vele szemben lévő tehetetlenség.

Ezt a felismerést követik aztán könnyek és háborgás. Végül felmerül a kérdés a szeretet valódiságáról, mibenlétéről, mérhetőségéről. Jelen van a hit és kételkedés a gyász okozta elhagyatottság, tanácstalanág miatt. Ezek vádló és marcangoló kérdései. Viszont épp itt nyit új perspektívát Jézus szeretete, mely a földi síkról az isteni, mennyei síkra emeli a történetet. Ennek ellenére még így is számtalan nehézséggel kell megbirkózni, ahogyan azt Lázár feltámasztásának története is jól mutatja.

De mit is tehetünk ekkor? Mit érthetünk meg ebből a két síkon futó történetből és rajta keresztül a feltámadás titkából? Dolgozatomban épp ezekre a hitet próbáló kérdésekre keresem a választ, az élő Istenre tekintő hit és a hálaadás szemlélet formáló reménységének és valódiságának tükrében.

A dolgozatban a történet–kritikai exegézis módszerének segítségével tanulmányozom Lázár feltámasztásának történetét. Magát az exegézist, tehát a versről versre történő elemzést, a Jn 11,33–44 szakaszán, a Jn 11,25–26 ígéretének fényében vizsgálva végzem.

2. A perikópa munkafordítása és fordításainak összehasonlítása

2.1. Munkafordítás

János evangéliuma
11,33–44

³³Jézus tehát, látva, hogy sír, és a vele érkező zsidók is sírnak, felindult lelkében és megrendült.
³⁴Megkérdezte: Hová helyeztéték őt? Felelték neki: Uram, jöjj és lásd! ³⁵Jézus sírva fakadt.
³⁶Mondták akkor a zsidók: Nézd, hogy szerette őt. ³⁷Néhányan közülük pedig mondták: Ő, aki a vak szemeit megnyitotta, nem tehetne volna meg, hogy ez ne haljon meg? ³⁸Jézus ismét magában háborogva, a sírbolthoz ment: ez egy barlang volt és kő feküdt rajta. ³⁹Jézus mondta: Vegyétek el a követ. Mondta neki Márta, a meghalt nővére: Uram, már szaga van, ugyanis negyednapos. ⁴⁰Jézus azt felelte: Nem megmondtam neked, hogy ha hiszel, meg fogod látni az Isten dicsőségét? ⁴¹Elvették tehát a követ. Jézus pedig szemét (az égre) emelte és ezt mondta: Atyám, hálát adok neked, hogy meghallgattál engem. ⁴²Én ugyan tudtam, hogy mindig meghallgatsz engem, de a körülálló tömeg miatt mondtam, hogy elhiggyék, hogy te küldtél engem. ⁴³És ezeket mondván hangosan kiáltotta: Lázár, gyere ki. ⁴⁴Kijött a halott, lábán és kezén pólyákkal körülkötve, arcát kendő takarta. Jézus szólt nekik: Oldjátok fel, és hagyjátok elmenni.

2.2. Fordítási variációk összehasonlítása

Az összehasonlítás alapja a perikópa (Jn 11,33–44) görög szövege a Nestle–Aland Novum Testamentum Graece 28. kiadásából. Az összehasonlítás során 5 fordítással dolgozom. A magyar nyelvű források közül elsőként a két protestáns fordítást ismertetem. Az egyik a Károli Gáspár féle, a másik pedig a Revideált Új Fordítás (RÚF). A további magyar nyelvű források katolikus fordítások. Ezek közül az egyik a Szent István Társulat (SZIT) kiadása, a másik pedig a Békés–Dalos fordítása. Hogy munkámat színesítsem egy idegen nyelvű fordítást is szemléltetek, mely a New International Version (NIV) – Új Nemzetközi Változat.

Az összehasonlítás kiértékelő összegzése

33. vers: A különböző fordítások rögtön Jézus nevével kezdődnek vagy az időhatározó szó után írják Jézus nevét. Egyetlen kivétel a SZIT általi fordítás, mely csak az első mondat második felében említi Jézus nevét. Ránézésre is feltűnő eltérés továbbá az is, hogy a fordítások közül csak a RÚF említi Mária nevét, melyet az eredeti görög nyelv sem említ.

Tüzetesebb vizsgálat után jól látszik azonban, hogy a problémás fordítási szakasz az eredeti görög nyelvben így található: „ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι καὶ ἐτάραξεν ἑαυτόν” melynek legegyszerűbb fordítása, így hangzik: „felindult lelkében és megrendült.” Az „ἐτάραξεν” melynek szótári alakja a „ταράσσω”, jelentése: felkavar, megráz, megzavar, nyugtalanít, megrémít, bánatot okoz¹ szinte kivétel nélkül megrendültként van fordítva, melynek eleget tesz az angol „troubled” szó is.

Tovább olvasva észrevehető, hogy a Károli fordításában találunk egy betoldást az „igen” szó képében, mellyel a megrendültséget fokozza. Ezt az „igen” szót a SZIT a „mélyéig”, a NIV a pedig a „deeply” kifejezéssel jeleníti meg.

Komolyabb eltéréseket találunk az ezt megelőző „ἐνεβριμήσατο”, ami a „ἐμβριμάομαι” ragozott alakja és aminek jelentése: nagyon haragszik, fölindul, ráförmed valakire² kifejezésekkel fordíthatunk. Károli ezt az „elbúsula”, a RÚF pedig a „háborgott” kifejezéssel jeleníti meg, az angol szövegben található „deeply moved” kifejezés pedig leginkább a mélyen megindult, meghatódott szavakkal adható vissza. Ami a leginkább meglepő, hogy a SZIT fordításában meg sem jelenik ennek a kifejezésnek a fordítása.

34. vers: A kérdezte/mondta fordítási különbségre is a görög szövegből találunk megoldást ugyanis a „λέγω” ige, jelentése: mond, közöl, előad, elbeszél, elmond.³ A versben található „ἔπεν” ennek az igenek a 2.Aoristos Aktív Indicativus Sg/3-as alakja, mely valóban magyarra fordítva elsődlegesen azt jelentené, hogy „mondta”, de a szöveggörnyezetből kiderül, hogy itt kérdésfeltevés következik, ezért helyesebb, ha „kérdezte” jelenik meg a fordításban. Így találjuk a RÚF, a SZIT és a NIV általi szövegekben, szemben a Károli féle fordítással, melynek régies nyelvhasználatába jól illik a „monda” csakúgy, mint a „mondának” és a „jer”, mely a többi variánsban „felelték” és „lásd” formákban jelennek meg.

¹ VARGA: ταράσσω. in.: Görög-magyar szótár az Újszövetség irataihoz (1996), 922.

² VARGA: ἐμβριμάομαι. in.: Görög-magyar szótár az Újszövetség irataihoz (1996), 307.

³ VARGA: λέγω. in.: Görög-magyar szótár az Újszövetség irataihoz (1996), 576.

Megemlíthető még érdekességként, hogy a görög szövegben található „τεθείκατε”, jelentése: tesz valahova, elhelyez,⁴ mely a Károliiban és a RÚF-ban a „helyeztétetek”, a SZIT-ben pedig a „tettétetek” fejez ki, azonban a NIV enyhén változtat és a „laid” angol szóval arra kérdez rá, hogy hová fektették.

35. vers: Ebben a versben nincs különösebb eltérés. „ἐδάκρυσεν ὁ Ἰησοῦς.” – Jézus sírva fakadt. Ezt a Károli, a RÚF és a SZIT is úgy fordítja, hogy Jézus könnyekre fakadt. A NIV azonban ettől is egyszerűbben fordítható: Jézus sírt.

36. vers: „ἐλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι· ἴδε πῶς ἐφίλει αὐτόν.” – Mondták akkor a zsidók: Nézd, hogy szerette őt. Enyhe fordítási különbség figyelhető meg az „ἴδε” görög szó magyarra fordításánál. Károli és a RÚF az „íme” jelentéssel fordítja, míg SZIT „nézzétek”-ként és azt láthatjuk, hogy ehhez csatlakozik a NIV fordítása is, ha a „see” angol kifejezést magyarra fordítjuk.

37. vers: A fordítási megoldások teljes összhangot mutatnak.

38. vers: A fordításban komoly gondot okoz, hogy Jézus ismét háborgott vagy még mindig háborgott, amikor a sírhoz ment. A görög szövegben található határozószó nem más, mint a „πάλιν”, melynek jelentése ismét, újra.⁵ Ezért pontosabbnak tűnik a Károli és a NIV féle fordítás, mely az „újból felindulást” írja, szemben a RÚF és a Békés–Dalos féle fordítással, mely a „még mindig”-ként fordítja. Ugyanakkor a SZIT fordítása, mely így hangzik „Jézus szíve mélyéig megrendült.” távolságot mutat az eredeti görög szövegtől.

39. vers: A fordítási változatok nem mutatnak különösebb eltérést, egyedül a SZIT fordításban, melyben a „Vegyétek el a követ!” helyett „Hengerítsétek el a követ!” van írva. A görög szövegben az „ἄρατε” szóval találkozunk, melynek szótári alakja az „ἄρῳ” jelentése felemel, felvesz.⁶ Továbbá a SZIT változatban egy betoldással találkozunk Márta válasza előtt, a „tiltakozott” képében.

⁴ VARGA: τίθημι. in.: Görög-magyar szótár az Újszövetség irataihoz (1996), 933–934.

⁵ VARGA: πάλιν. in.: Görög-magyar szótár az Újszövetség irataihoz (1996), 723.

⁶ VARGA: ἄρῳ, in.: Görög-magyar szótár az Újszövetség irataihoz (1996), 21–22.

40. vers: A fordítások között nehezen, de mégis észrevehető az eltérés. Ez pedig az Isten dicsőségének meglátásának idejére vonatkozik. A görög szövegben olvasható „...ὅτι ἐὰν πιστεύσῃς ὅψῃ τὴν δόξαν τοῦ θεοῦ” úgy értelmezhető, hogy „ha hiszel, meg fogod látni az Isten dicsőségét.” Ez inkább egy jövőre vonatkozó jelentés tartalommal ruházza fel a szöveget, csak úgy, mint ahogy azt Károli is érzékelteti a „majd” határozószó betoldásával, az angol NIV kiadás pedig a Future Simple igeidővel fejez ki, mely az egyszerű jövő „will see”. Azonban a RÚF és a két katolikus fordítás, mintha ellent mondanának ennek a jövő időre vonatkozó kijelentéssel azáltal, hogy így fordítják ezt a részt: „ha hiszel, meglátod az Isten dicsőségét.”

41. vers: A fordításokat vizsgálva a Károli és a SZIT fordításban a tekintet felemelése bővül „az égre” helyhatározóval. Károli fordításában a vers első részében nem követi a görög szöveget hiszen az csak ennyi lenne „Elvették tehát a követ. – ἦσαν οὖν τὸν λίθον.” Károli pedig úgy tűnik él a fordításban használható értelmező szövegfordítással, így betoldással írja: „Elvevék azért a követ onnan, ahol a megholt fekszik vala.”

42. vers: A fordítások leginkább két helyen mutatnak eltérést. Az egyik a görög szövegben lévő „ἵδεν” ige fordításánál mutatkozik meg, melyet a SZIT kivételével minden fordítás helyesen múlt időben fordít „tudtam” jelentéssel, szemben a SZIT jelen idejű fordításával: „Tudom” A másik vitás szó a görög szövegben megjelenő „ὄχλον” az ὄχλος” ragozott alakja. Jelentése: tömeg, sokaság,⁷ így ezen alakok felváltva jelennek meg. A Károli és a RÚF sokaságot ír, a SZIT népet, a NIV pedig „people” szóval helyettesíti, melynek jelentése emberek, nép, liturgikus elemként pedig gyülekezet.

43. vers: A SZIT fordításában a „kiáltott” helyett „beszölt” szerepel, ami nem teljesen azonos az eredeti a görög szövegben lévő „ἐκράυγασεν” ige jelentésével.

44. vers: Ebben a versben több eltérés is megfigyelhető. Elsőként, hogy a Békés–Dalos fordításban, Lázár sírból való kijövetelénél egy betoldással találkozunk az „(azonnal)” képében. Ezután a Károli fordítást emelném ki, melyben a formai hűségre való törekvés több helyen is jól bemutatható. A görög „ὄψις” főnevet, melynek jelentése arc,⁸ a fordításban úgy jeleníti meg, mint „orcája”, további ilyen sajátosság a gyakran előforduló „vala”.

⁷ VARGA: ὄχλος, in.: Görög-magyar szótár az Újszövetség irataihoz (1996), 593.

⁸ VARGA: ὄψις, in.: Görög-magyar szótár az Újszövetség irataihoz (1996), 720.

Nagyobb eltérésként megemlíthető, hogy a görög „λύσατε” igét, mely „oldjátok fel”-ként fordítható, „oldozzátok meg”-ként fordítja, valamint az „ὑπάγειν” igét nem úgy fordítja, hogy „hagyjátok elmenni”, hanem csak „hagyjátok menni”. Ebben a záró parancsban a SZIT is eltér a többi fordítástól azáltal, hogy „Oldjátok fel, hogy tudjon járni!” fordítást ír, kis változtatással ezt a fordítást követi Békés–Dalos is: „Oldjátok fel, hogy járni tudjon!”

Ebben az utolsó igeversben fedezhető fel több fordításbeli eltérés a NIV általi szöveg és a többi fordítás között. A NIV fordítása egy bővebb kortörténeti szöveget tár elénk, ugyanis így fogalmaz: „his hands and feet wrapped with strips of linen”, mely így fordítható, „kezén és lábán vászoncsíkokkal burkolva.” A görög szövegben található „χειρίαις” főnévnek, melynek jelentése pólya⁹ sokkal értelmezőbb fordítást kölcsönöz, ha vászoncsíkként említjük. Ugyanakkor a záró mondat fordítása „Take off the grave clothes and let him go.” melynek jelentése: „Vegyétek le róla a sírruhát és engedjétek el!” éppen a magyarázó jellegű fordítás miatt tűnik úgy, hogy távolodik a görög nyelvben olvasható: „λύσατε αὐτὸν καὶ ἄφετε αὐτὸν ὑπάγειν.” – „Oldjátok fel, és hagyjátok elmenni!” parancstól.

3. A perikópa szövege

Lázár feltámasztásának történte sajátos jánosi anyag, a szinoptikus evangéliumokban nem található meg és a feltámasztási történetek közt is sajátosnak mondható, mivel nagy eltérést mutat Jézus másik két ismert halott feltámasztási történetétől, mely Jairus leánya (Mk 5,21–43; Mt 9,18–26; Lk 8,40–56) és a naini ifjú (Lk 7,11–17) feltámasztásának története, de nem mutat egyezést az Apostolok Cselekedeteiből ismert Tábita feltámasztása (ApCsel 9,36–42) valamint Eutikosz felélesztésével sem (ApCsel 20,7–12). A feltámadt szentek (Mt 27,51–53) pedig épp csak említve vannak és nincs információnk, hogy milyen lehetett a feltámadottak teste, pedig az ő feltámadásuk abban hasonló vonással bír, hogy testük már nekik is sírban enyészett korábban. Ugyanakkor nem tudjuk, hogy vajon ők meddig voltak jelen itt a földön, milyen volt a testük, szemben Lázárral, aki feltehetően a régi alakjában és teljes mértékben visszatért földi életébe. Ez a visszatérés jelent mégis közös pontot Lázár és a többi feltámasztott között, tehát Jairus leánya, a naini ifjú, Tábita és Eutikosz között, kik visszatérve régi, földi életükbe ismét szembe kell, hogy nézzenek a halandósággal, feltételezhetően nem úgy, mint a feltámadt

⁹ VARGA: χειρίαι. in.: Görög-magyar szótár az Újszövetség irataihoz (1996), 535–536.

szenteknek, akinek csupán megjelenésükről olvasunk, valamint a feltámadt Jézusnak, akire a megdicsőülés és a mennybemenetel várt feltámadása után.

3.1. A perikópa szövegkritikai elemzése

Ebben a részben a perikópa válogatott verseinek szövegkritikai elemeit ismertetem. Tudnunk kell azonban mielőtt az elemzésbe kezdenénk, hogy az Újszövetség egyetlen könyvéből sem maradt ránk az eredeti példány, a görög szövegeket azok által a másolatok által ismerjük, melyek évszázadokon keresztül készültek, egészen addig, amíg Rotterdami Erasmus nyomtatott formában meg nem jelentette az Újszövetséget.¹⁰ Azonban a másolatok megléte, melynek egy részét az NT Greek kritikai apparátusa is feltűntet lehetőséget ad számunkra, hogy megismerkedjünk a szövegkritikai elemzéssel. Ennek fényében ismertetem a továbbiakban elemzésem.

33.vers: A textusban található „ἐνεβριμήσατο τῷ πνεύματι καὶ ἐτάραξεν ἑαυτόν” az alexandriai, bizánci és a nyugati szövegtípusokon keresztül maradtak fent a III-IV. század idejéből. A p⁷⁵-ös papirusz, mely a III. század első feléből származik Lukács és János evangéliumából tartalmaz részeket.¹¹ Az apparátusban található pergamenkódexek közül kiemelkedik a Sínai kódex (Ⲭ), mely a IV. század első feléből származó alexandriai szövegtípusú kódex és már majdnem a teljes Újszövetséget tartalmazza.¹² Továbbá említésre méltó az V. századra datálható Alexandriai kódex (A), ami többek közt az Ó- és az Újszövetséget foglalja magába.¹³ De láthatjuk a tanúk közt az V. századi bizánci szövegtípushoz tartozó Vatikáni kódex-et (B), mely az egyik legfontosabb bibliai kézirat mivel néhány hiánytól eltekintve az Ó- és az Újszövetség egészét tartalmazza.¹⁴

Az említett szövegkritikailag vizsgálandó versrész egyéb forrásokban többek között a cezáreai, alexandriai, valamint nyugati típusú szövegekben a következőképpen maradt fent, „εταραχθη τω πνευματι ως εμβριμουμενος... (εμβριμωμενος)”.¹⁵

¹⁰ KOCSIS: Bevezetés az Újszövetség könyveibe (2019), 166.

¹¹ KOCSIS: Bevezetés az Újszövetség könyveibe (2019), 166.

¹² KOCSIS: Bevezetés az Újszövetség könyveibe (2019), 167.

¹³ KOCSIS: Bevezetés az Újszövetség könyveibe (2019), 167.

¹⁴ KOCSIS: Bevezetés az Újszövetség könyveibe (2019), 167.

¹⁵ NESTLE–ALAND: Novum Testamentum Graece (282012), 339.

Megállapítható a két olvasat összehasonlítása során, hogy a szavak felcserélt sorrendje és az igeidők különbözőségének ellenére jelentéstartalmuk azonos. A második olvasat azonban kihagyja az „ἐαυτόν” névmást, és a „καὶ” kötőszót az „ὡς” kötőszóval helyettesíti, így valamelyest enyhít az állításon. Ezekből arra következtethetünk, hogy a másoló javításával egyszerűsíteni szándékozta a szöveget, ami a másodlagos jelleget erősíti az állandó tanúk által támogatott első és nehezebb olvasattal, azaz a textusban található szöveggel szemben.¹⁶ Érdekességként említem meg, hogy az evangélium máshol azonban épp azt a formulát őrzi és használja a szövegben, amit ebben a részben másodlagosnak ítélek. Tehát a 13. fejezet 21. verse így írja: „ἐταράχθη τῷ πνεύματι”.

35.vers: A Vatikáni kódex (B) által megőrzött és a textusban is használt rövid vershez egyes kódexek, mint például az V. századból származó görög és latin nyelvű Béza kódex (D), mely a katolikus leveleket valamint az Apostolok Cselekedeteit és az evangéliumokat tartalmazza, melyben az evangéliumok sorrendje a következőképpen található benne: Mt, Jn, Lk, Mk és az úgynevezett nyugati szövegtípus fő képviselője¹⁷ nem használ kötőszót. Ezzel szemben a „καὶ”¹⁸ kötőszó betoldásával hagyományozták a szöveget, a következő iratok: Θ maiusculus és egyéb tanúk, mint például a f¹³, mely a kisbetűs kódexek egy családja, amit a kutatók hoztak létre, s ebben az úgy nevezett familia-ban, családban több, mint 12 irat található meg.¹⁹ Emelett egyes latin és szír fordítások is, mint például a latt és sy^{s,p}.

Alkalmazva a lectio brevior elvet, mely szerint a rövidebb szöveg a régebbi, megállapíthatjuk, hogy a betoldás nélküli,²⁰ a textusban is szereplő olvasat nyeri el az elsőbbséget. Ugyanakkor „καὶ” betoldás jelenléte a görög Újszövetség kritikai kiadásának szövegében is döntő jelentőségű, korai datálású Sinai kódexben, felvet egy kérdés. Vajon biztosan betoldásról van-e szó és nem inkább elhagyásról? Mivel azonban tudjuk, hogy a másolók gyakran használt és igen kedvelt eszköze a kötőszóbetoldás²¹ ezért az tűnik hitelesnek, hogy már az igen korai másolatokban is felbukkanhatott ez a betoldás, ami azonban csupán stilisztikai változtatást jelent, így jelentésben/értelemben nem okoz eltérést a szövegben és ezért lehet jelen a Sinai Kódexben is.

¹⁶ METZGER–EHRMAN: Az Újszövetség szövege (2008), 192.

¹⁷ KOCSIS: Bevezetés az Újszövetség könyveibe (2019), 169.

¹⁸ NESTLE–ALAND: Novum Testamentum Graece (²⁸2012), 339.

¹⁹ KOCSIS: Bevezetés az Újszövetség könyveibe (2019), 170.

²⁰ METZGER–EHRMAN: Az Újszövetség szövege (2008), 192.

²¹ METZGER–EHRMAN: Az Újszövetség szövege (2008), 192.

37.vers: Egyes források a vers „ἐξ αὐτῶν εἶπαν“ szakaszát átalakítják, részletesebben magyarázzák. Így tesz a p⁶⁶-os papirusz, a Béza kódex (D) kódex és a latt szövege is.

38.vers: A textusba szereplő „ἐμβριμώμενος“ szavára több tanú, az „ἐμβριμώμενος“ olvasatot támogatja. Többek közt az Efrém kódex (C), ami egy az V. századból való átírt kódex, mely az Ószövetség töredékét és az Újszövetség ötnyelcadát tartalmazza.²² Továbbá több kisbetűs kódex is. Ugyanakkor a Freer-kódex (W) az „ἐμβριμῶν“ változatot.

39–44.vers: Ezekhez a versekhez az apparátusban csak kisebb változtatásokat láthatunk, melyek leginkább betoldást vagy kihagyást jelentenek főként névelőkre és kötőszavakra alkalmazva, ezért nem említem őket külön-külön, hiszen jelentéstartalomban nem jelentenek változtatást és így jelen kutatás szempontjából sem előremozdítóak.

A 41.vers azonban érdekes lehet abból a szempontból, hogy a kritikai apparátusban két betoldással is találkozunk. Az egyik az „οὗ ην“²³ melyet többek közt az Alexandriai kódex-ben (A) található, ami az V. századból származik és az evangéliumokban a bizánci típusú szövegtípust tartalmazza.²⁴ Azonban találkozhatunk egy még hosszabb betoldást őriző változattal is, mely így hangzik „οὗ ην ο τεθνηκως κειμενος“.²⁵ Ez egy még későbbi változat, leginkább a IX. századra tehető bizánci, alexandriai, cézárei szövektípusokban lelhető fel.

Szövegkritikai ismereteink segítségével megállapítható, hogy a textusban szereplő olvasat azért is állítható megbízhatóan korábbi szövegnek, mert könnyen levezethető belőle mind a két bővítés.²⁶ A másolatok (2. és 3. olvasat) kiegészítései csak érthetőbbé teszik a történetet. Tovább magyarázzák, hogy honnan vették el a követ.

²² KOCSIS: Bevezetés az Újszövetség könyveibe (2019), 169.

²³ NESTLE–ALAND: Novum Testamentum Graece (²⁸2012), 339.

²⁴ METZGER–EHRMAN: Az Újszövetség szövege (2008), 83.

²⁵ METZGER–EHRMAN: Az Újszövetség szövege (2008), 83.

²⁶ METZGER–EHRMAN: Az Újszövetség szövege (2008), 192.

3.2. A perikópa szövegkörnyezete

Lázár feltámasztásának történetét János evangéliumának 11. fejezetben találhatjuk meg, mely az evangélium szerkezeti egységét tekintve a második fő részt jelenti, melyet úgy is nevezhetünk, hogy az ellenségeskedés kiéleződése (Jn 5–12), azon belül pedig Jézus önkijelentésének jelei (Jn 11,1–12,50).²⁷ Mindaz, ami a perikópában kibontakozásra kerül, összefoglalva megtalálhatjuk a textust tartalmazó fejezetet megelőző részben is: „*ahogyan az Atya ismer engem, én is úgy ismerem az Atyát, és én életemet adom a juhaimért.*” (Jn 10,15) A jó pásztor példázata után azt olvassuk miként kerül Jézus konfliktusba a zsidókkal, akik bár azt kívánják ne tartsa őket bizonytalanságban miután Istent Atyjának nevezi megakarják kövezni, ezért a Jordánon túlra megy, ahol János bizonyossága miatt sokan hittek benne. Így érkezünk el a textust tartalmazó 11. fejezethez, ami János evangéliumának saját anyagaként tartalmazza Lázár feltámasztását. Jézus amikor értesül a Lázárral történekről kis idő elteltével ezt mondja: „*Menjünk ismét Júdeába!*” (Jn 11,8) A tanítványok pedig értetlenkednek, hiszen nem rég megakarták ott kövezni a zsidók, ezért el kellett jönniük most pedig ismét oda akar menni. Az ismét határozó mutatja a kapcsolódást az előző fejezethez. Érdekesség viszont, hogy úgy mutatja be Lázár egyik testvérét Máriát, mint aki „*megkente az Urat olajjal és megtörölte a lábát a hajával*” (Jn 11,3) magáról a megkenés történetéről viszont a 12. fejezetben olvasunk. Ebben a szerkesztő, mintha logikai buktatót vétett volna, de Lázár feltámasztása után zsidók ismét két csoportra oszlanak csak úgy, mint Jézus megérkezésekor, így az összhang újra domináns. A megérkezésekor ugyanis némelyek elismerték mennyire szerette Lázárt mások pedig vádaskodtak, ám épp ezzel ismerték el Messiás voltának jeleit. Így, miután megtörtént a csoda sokan hittek benne, mások pedig tanácskozni kezdtek ellene és eközben Kajafás, a főpap „*nem magától*” (Jn 11,51) megjövendölte miként lesz Megváltója Jézus az emberiségnek. Miután a zsidók ismét elhatározták, hogy megölik, nem járhatott nyíltan közöttük, ezért ezután Efraimba tartózkodott.

A 12. fejezetben a betániai megkenetés után Jézus már nyíltan beszél arról, hogy meg kell halnia. A nagytanács továbbra is elszánt, de már nem csak Jézust, hanem Lázárt is meg akarják ölni, majd a Jeruzsálembe való bevonulásnál is visszacsatolást látunk Lázár feltámasztásához, a jelt látó sokaság bizonyoságtevése kapcsán. Ez a majdnem az evangélium közepén található csoda tehát igen meghatározó jelentőségű és utalásai előre mutatnak az evangélium végre is.

²⁷ PERES: Az Újszövetség irodalma (2005), 32.

4. Az evangélium szerzője, tanítása, a perikópa irodalmi műfaja, tartalmi felépítése és a jánosi eszkatológia

Ebben a részben a műfaj ismertetése előtt elsőként a szerző, szerkesztő kérdését, ezt követően az evangélium tanítását ismertetem kitekintve a jánosi eszkatológiára, majd a perikópa műfajának, a csoda jellemzőinek a felsorolása következik végül pedig a perikópa történetének szerkezeti vázát mutatom be.

4.1. Az evangélium szerzője, tanítása

A szerző János evangéliumában sincs közvetlenül megnevezve. Néhol, mint „szemtanú” történik rá utalás, más helyeken pedig, mint „szeretett tanítvány” kerül említésre. Utóbbi arra utal, hogy erőteljesen van jelen az evangéliumban a redaktori munka. Tanítás tekintetében az evangélium lényegi mondanivalója megegyezik a szinoptikusokéval: Jézus a megígért Messiás, Isten Fia, Ő a Megváltó, az üdvösség közvetítője azok számára, akik hittel fogadják, bár hangsúlyeltolódás figyelhető meg mivel Jézus személyének titka közvetlenebbül fejeződik ki. Hangsúlyos az Atyával való bensőséges kapcsolata és küldetése. Jézus az „életről” beszél, ami Jánosnál már itt és most jelenlévő isteni érték, nem csupán végidőbeli valóság.²⁸ János evangéliumában tehát a jelen idejű eszkatológia a hangsúlyos, de jövő idejű eszkatológia is jelen van.

Jelen idejű eszkatológia

Egyszerűen fogalmazva azt jelenti ez, hogy a jelenben Jézus által olyan történés megy végbe, mely belenyúl a dolgok megszokott menetébe és nem lehet nem észrevenni a változást. (ld. gyógyulások, ajándékozási csodák.) A jelen idejű eszkatológiában megjelenik a terek összekapcsolása, mely megfelel az időszintek összekapcsolásával. Mivel azonban a szemmel is jól látható változások jelenvalók, azt példázzák, hogy az örök élet ajándéka is jelenvaló, a halálból életrekelés nem csupán egy majd a múltban bekövetkező esemény, hanem már a jelenben megtörténik.²⁹ „*aki hallja az én igémet, és hisz abban, aki elküldött engem, annak örök élete van.*” (Jn 5,24) A hit már most itt, ebben a földi életben teljes részesedést ad az örök

²⁸ KOCSIS: Bevezetés az Újszövetség könyveibe (2019), 338.

²⁹ SCHNELLE: Theologie des Neuen Testaments (2016), 726.

életből, de ez nem jelenti azt, hogy a testi halál elkerülhető.³⁰ János evangéliumában ez a fajta eszkatológia összekapcsolódik Jézus testet öltésével.³¹

Jövő idejű eszkatológia

„Nem azt kérem, hogy vedd ki őket a világból, hanem hogy őrizd meg őket a gonosztól.” (Jn 17,15) Jézus imádságában a jelenvaló üdvösség alapján tár fel egy olyan jövőt, melyet a Lélek munkája és a parúzia várása határoz meg. Eszerint az Atya és a Fiú akarata szerint tudatosan kell a világban élni, ahol a kor nyomorúságainak a keresztyének ki vannak téve. A jelen szorongatásainak elviselése arra a reménységre nézve kap értelmet, hogy az üdvösségnek nem csak a jelen a helye és tere, tehát ez a földi lét, hanem jövő idejű is, mely a megdicsőült Krisztus visszajöveteléhez kapcsolódik, aki a mennyben van, hogy övéinek lakást készítsen.³² Csak a Fiú visszajövele teszi lehetővé a hívő számára, hogy a jelen és a jövő nyomorgatásától szabadon, soha véget nem érően, azaz örökké az Atyával legyen.³³

Ezzel azonban nem válnak viszonylagossá a jelenre vonatkoztatott ígéretek, sőt inkább pontosítja a hívő perspektíváját, hogy életét a jelenben is és a jövőben is az Atya üdvözítő cselekvő akarata öleli át.³⁴

Ugyan ebből a látószögből kell a Fiú visszajövetelére is tekinteni. Mert az ígélet, hogy a jánosi gyülekezet viszont látja Őt, az útja, hogy a közösség nyomasztó szomorúsága eszkatológikus örömmé váljon. Mert „*Annak pedig, aki elküldött engem, az az akarata, hogy abból, amit nekem adott, semmit se veszítsek el, hanem feltámasszam az utolsó napon.*” (Jn 6,39) Így hirdeti János evangéliuma az eszkatológikus feltámadást. Benne rejlik ebben az a tény is, hogy az élet fogalma Jánosnál nem zárja ki a fizikai halált. A feltámadás pedig épp ezért sokkal inkább úgy történik, mint a test újraalkotása, a Jézusban való találkozásban, akinek az Atya hatalmat adott, hogy embereket feltámasszon. Ezt szemlélteti az evangéliumon belül a Lázár feltámasztásáról szóló perikópa, ahol Jézus úgy jelenik meg, mint élet és halál Ura.³⁵

³⁰ SCHNELLE: Theologie des Neuen Testaments (2016), 726.

³¹ BOLYKI: Bibliaismereti kézikönyv (2016), 517.

³² SCHNELLE: Theologie des Neuen Testaments (2016), 727.

³³ SCHNELLE: Theologie des Neuen Testaments (2016), 727.

³⁴ SCHNELLE: Theologie des Neuen Testaments (2016), 728.

³⁵ SCHNELLE: Theologie des Neuen Testaments (2016), 728–729.

Összegzés

A jelen és a jövő idejű eszkatológia tehát nem ellent mond egymásnak, hanem sokkal inkább kiegészítik egymást és együttesen alkotják a jánosi eszkatológiát.

Megállapítható, hogy az eszkatológia hangsúlyozza az emberi döntés és felelősség fontosságát. Hit vagy hitetlenség dönti el ugyanis az ember örök sorsát.³⁶

Jézus épp ezért tőlünk is azt kéri higgyünk cselekedeteiben, melyeket az őt elküldő Atya akaratából cselekedett. (Jn 12,36) De maga a szentíró is azt mondja, hogy az írásnak az a célja, hogy a jelenlévők és az olvasók is higgyenek. (Jn 20,31) Mivel a hit Jánosnál egzisztenciális és az egész embert igénybe vevő döntés (Jn 6,67-69), állásfoglalás Jézus mellett (Jn 3,18; 6,29.45; 7,38; 9,35-38). Akik hisznek Isten Egyszülöttjében, azok maguk is Isten gyermekeivé lesznek (Jn 1,12).³⁷

Isten Fia teljes részesedést akar adni az ember számára az életből már a jelenben is,³⁸ ennek ízelítőjeként gyógyít betegeket, megelégit éhezőket és szomjazókat, megnyitja a vakok szemét, a süketek hallanak általa, ugyanakkor nem titkolja az evangélium azt sem, hogy a mennyből jött és oda távozó Krisztus aki Ura térnek és időnek, mely sajátos egységet hordoz az evangéliumban és ami az antik gondolkodást megtörve kijelenti nincs végzetesen két részre osztva a mennyei és a földi, vagy a fent és lent. Jézusban ez a kettő egyesül, ő „*felülről*” (Jn 3,5.7) született, a „*lentől való*” (Jn 8,23) emberhez. Ezt fokozza a múlt, a jelen és jövő idősíkjainak érintkezése, néholi egybecsúsítása.³⁹ Ugyanakkor a teljes részesedés csakis a feltámadás által lesz nyilvánvaló, melynek a biológiai halál sem akadály, mert Isten örök és Úr a halál felett is. De, hogy életre támaszt-e az utolsó napon, az a jelenben meghozott hit melletti döntés következménye.⁴⁰

4.2. A perikópa irodalmi műfaja

János evangéliuma, melyben a perikópa található úgy van számontartva, mint az ókori görög nyelvű vallásos irodalom egyik legszebb gyöngyszeme. Az evangélium elnevezés, mely jóhírt, örömhírt jelent a műfajt is megjelöli, mely kezdetben a császárok életrajzát jelentette⁴¹ és bár valóban hasonlít egy életrajzhoz, valójában annál sokkal többről van szó, hiszen Isten fiának,

³⁶ BOLYKI: Bibliaismereti kézikönyv (2016), 518.

³⁷ BOLYKI: Bibliaismereti kézikönyv (2016), 518.

³⁸ SCHNELLE: Theologie des Neuen Testaments (2016), 729.

³⁹ BOLYKI: Bibliaismereti kézikönyv (2016), 518.

⁴⁰ SCHNELLE: Theologie des Neuen Testaments (2016), 729.

⁴¹ BOLYKI: Bibliaismereti kézikönyv (2016), 512.

Jézusnak a történetét dolgozza fel és bár hiányzik belőle több életrajzra jellemző és kötelező elem, mégis mindent rögzít, mely a Jézusról szóló hagyományt örömhírré, evangéliummá teszi. Lázár feltámasztásának története pedig kulcsfontosságú az evangéliumban, mert itt következik be az események első nagy fordulata Jézus ugyanis életét kockáztatja, hogy Lázár újra élhessen,⁴² ugyanakkor az evangélium fő mondanivalóját is jól szemlélteti, mely abban foglalható össze, hogy Jézus azért jött a világba, hogy kijelentse az Atyát, elvegye a világ bűneit és összegyűjtse azokat, akik hisznek benne.⁴³

Lázár feltámasztása az evangéliumon belül, mint csodatörténet van jelen, mely Jézus tettét mutatja be úgy, hogy a tett önmagán túlmutat, előre vetít és betekintést enged egy titokba, mely nem más, mint a feltámadás, és az azt követő reakció, ami Jézus földi küldetését is felfedi: életet adni, hogy halálával és feltámadásával életet adjon. Ezért válik ez a csoda egyben jellé is, mert mögötte Isten fedezhető fel, aki Jézus által cselekszik.⁴⁴

4.3. A történet műfaji sajátossága, a csodát összetevő motívumok ismertetése

Gerd Theissen felsorakoztatja azokat a motívumokat, melyekből összetevődik egy-egy csodatörténet. A következőkben ezeket az elemeket szemléletetem, hogy hogyan is jelennek meg a textusban.

Közbenjárás: Jn 11,1–6; Jn 11,17–27

A bajbajutott gyakran rá vannak szorulva a közbenjárásra.⁴⁵ Ezért a kérők szerepe hangsúlyos a történetekben, ugyanis az Újszövetségben a kérő nem független a hit motívumától. πιστεύειν καὶ ἐγκοιμασθαι – hinni és cselekedni, két társított fogalom. A kérő hite és a cselekvés tehát összekapcsolódik.⁴⁶ Ezt látjuk Lázár esetében is, akinek testvérei követeket küldenek Jézushoz, majd pedig ők magunk mennek Jézus elé.

⁴² BOLDYKI: Bibliaismereti kézikönyv (2016), 514.

⁴³ BOLDYKI: Bibliaismereti kézikönyv (2016), 512.

⁴⁴ BOLDYKI: Bibliaismereti kézikönyv (2016), 514.

⁴⁵ THEISSEN: The Miracle Stories of the Early Christian Tradition (1983), 49.

⁴⁶ THEISSEN: The Miracle Stories of the Early Christian Tradition (1983), 49.

Jézus érkezése: Jn 11,17

Amikor megérkezik a várt csodatevő gyakran a következőt olvashatjuk: „ερχεσθαι εις – elmentek.”⁴⁷ Ez a többszám azt mutatja, hogy Jézus nem egyedül megy. A csoda pedig mivel gyakran nyilvános és közösségi térben történik, nem marad közönség nélkül.

Lázár feltámasztásának történetében Jézus kéri a tanítványokat, hogy menjenek vele, a sírnál pedig már összegyűlt tömeggel találkozik a kor gyászolási szokása miatt.

A csodához fűzött tanítás: Jn 11,4; Jn 11,17–27; Jn 11,44

A tömeg összegyűlését hasonló igékkel írják le a különböző történetek (συναγεσθαι, συνερχεσθαι, συμπορευεσθαι) melyet egy „ωστε” – úgyhogy; ezért, tehát, így; utána, jelentésű kötőszó követ, ami hangsúlyozza, hogy a csodák tanítással kapcsolódnak össze.⁴⁸

Jézus Lázár feltámasztása kapcsán is tanít. Először a betegség híre után tanítja a tanítványokat, „*Ez a betegség nem halálos, hanem az Isten dicsőségét szolgálja, hogy általa megdicsőüljön az Isten Fia.*” (Jn 11,4) Majd pedig a Mártával való párbeszédében a feltámadásról és az életről.

Kritika és szkepszis: Jn 11,36–37; Jn 11,39

Szembetűnő egy-egy csoda kapcsán, hogy a bajbajutotton és képviselőiken kívül megjelennek az ellenfelek is, akikkel Jézus vitákba keveredhet, ilyenkor a fő akadályt a hitetlenség jelenti.⁴⁹ De nem idegen a hitetlenség egy-egy váratlan helyzetben a tanítványoktól sem. (ld. a történetben Márta Jn 11,39) Viszont amint a találkozás megtörténik Jézus és a bajbajutott között szinte magától értetődő a térdre borulás az Úr előtt⁵⁰ így tesz Márta és Mária is Lázár feltámasztásának történetében. Ez a küldönbség tehát a hívő és a hitetlen kételkedése között.

Leborulás: Jn 11,32

Ezek a leborulások a találkozásban való megrendülést szemléltetik. A találkozás, mely mindent megváltoztat. A hódolat pillanata, a boldog felismeréssel való szembesülés, hogy Jézus jelen van az életünk történésiben.

⁴⁷ THEISSEN: The Miracle Stories of the Early Christian Tradition (1983), 48.

⁴⁸ THEISSEN: The Miracle Stories of the Early Christian Tradition (1983), 48–49.

⁴⁹ THEISSEN: The Miracle Stories of the Early Christian Tradition (1983), 51–52.

⁵⁰ THEISSEN: The Miracle Stories of the Early Christian Tradition (1983), 53.

Jelen van még a történetben a csoda összetevőjeként az imádság, mely az Atya és Jézus sajátos egységét fejezi ki. Illetve Jézus cselekvő szava, mely hallatán Lázár kijön a sírból, majd elbocsátja őt (Jn 11,44). Ezt a közösség csodálkozása követi. A hír terjedése és a konklúzió a perikópát követően bontakozik ki. (Jn 11,45–57)

4.4. A perikópa tartalmi felépítése

Bevezetés:

(33-35) Jézus a síró Máriával és zsidókkal van, miközben lelkében ő is háborgott és megrendült, majd azt kérdezte hová helyezték Lázárt.

Tárgyalás:

(36-37) Jézus háborgását egyes zsidók a szeretet jelének tekintették, míg mások épp ezt a szeretetet kérdőjelezzik meg azzal a kérdésükkel, melyben visszautalnak Jézus korábbi csodatettére és amellyel hiányolják az újabb csodát.

(38-40) Jézus miközben a sírhoz ment ismét háborgott magában, de amikor megérkeznek, megtöri hallgatását rövid és határozott parancsával: „*Vegyétek el a követ!*” Márta, a halott testvére azonban rögtön tiltakozni kezd, arra hivatkozva, hogy a halott már negyednapos, akinek szaga van. Jézus ekkor kérdésével emlékeztetve inti és bátorítja Mártát, a hitre, mely által megláthatja vele Isten dicsőségét.

Tetőpont:

(41-42) Jézus parancsára és Mártához intézett kérdésének hatására elveszik a követ, majd Jézus az égre tekint és hálaadással imádkozik az Atyához, aki mindig meghallgatja őt (múlt idő), és akihez azért szól, hogy elhiggyék valóban az Atya küldte.

(43) Jézus ezután kihívja Lázárt a sírból.

Befejezés:

(44) Jézus hívására Lázár kijött a sírból, kezén és lábán pólyákkal, arcán pedig kendővel körül kötve. Jézus ekkor arra kéri az ottlévőket oldják fel Lázárt és hagyják elmenni.

Egy másik értelmezési lehetőség:

- Tetőpont: Lázár kijön a sírból és a többi befejezés

5. Lázár feltámasztásának kor- és vallástörténeti elemzése

Mielőtt a perikópában felelhető kor- és vallástörténeti fogalmakat egyenként górcső alá vennénk, néhány általános vallástörténeti vonását ismertetem az evangéliumnak.

Ha az evangélium zsidó hátterére figyelünk, akkor szembetűnő, hogy az evangélium több helyen idézi, sőt egyes helyeken (ld. Jn 18; 19) közvetlenül idézi az Ószövetséget. Témáiban ezek az idézetek az Ószövetség Krisztusra vonatkozó próféciai elsősorban. Bizonyítja többek között a Zsolt 82,6⁵¹ alapján, hogy nem eretnység zsidó szempontból sem, ha Jézust Isten Fiának tartják, mivel a zsoltáros azokat is „Isten Fiainak” nevezi, akikhez az ige szól.⁵²

A kortás zsidóság ismerete az evangéliumban elsőként a Törvény fogalma kapcsán érzékelhető. Ahogy a farizeus-rabbinikus kegyesség, úgy az evangélium is felváltva használja a „nomosz” szót a Törvény, valamint az Írás értelmében. Így ismerve el, hogy a Törvény a szent iratok része és isteni tekintélyű.⁵³

Ezek mellett azonban az evangélium a zsidó hellenista iránnyal is kapcsolatban áll, mely Palesztinában, de leginkább a diaszpórában dominált. Ez az irány a régi zsidó hagyományok és a görög-római kultúra kölcsönhatásából jött létre. Ennek meglétének jele, hogy az evangéliumban is kedvelt az Ószövetségnek az az allegorikus-szimbolikus magyarázata, amit az alexandriai zsidó filozófus és teológus Philón vezetett be a hellenista világba. Közös eleme ennek a Logosz-fogalom, a megszemélyesített Ige vagy a Bölcsesség alakja. Ugyanakkor Philon a Bölcsesség alakját, míg az evangélium a Logosz-fogalmát és a megszemélyesített Igét hangsúlyozza.⁵⁴

Meg kell említenünk az evangéliumra jellemző apokaliptikát, melyről fentebb már olvashattunk. Az apokaliptika nem más, mint a világ végét váró mozgalom és a hozzá kapcsolódó irodalom. Úgy is nevezik, mint nem hivatalos, különleges kegyességet gyakorló zsidó kegyességi irányzat. Korábban már tisztázásra került, hogy bár az evangéliumra

⁵¹ „Azt mondtam ugyan, istenek vagytok, a Felséges fiai mindnyájan“

⁵² BOLYKI: Bibliaismereti kézikönyv (2016), 509.

⁵³ BOLYKI: Bibliaismereti kézikönyv (2016), 510.

⁵⁴ BOLYKI: Bibliaismereti kézikönyv (2016), 510–511.

leginkább a megvalósult eszkatológia jellemző, de ennek ellenére vagy inkább emellett találunk rejtett, égi kijelentéseket, akár csak a zsidó apokaliptikában és a misztikában. Az evangéliumban leginkább apokaliptikus képzet az „Ember Fia” alakja, melyet a Dán 7,13–14-ből vett át. A különbség abban áll, hogy az evangéliumban nyilvánvaló, az „Ember Fia” alakja azonos Jézussal.⁵⁵

Összegezve tehát láthatjuk, hogy az evangélium érintkezik zsidó és pogány vallási környezettel, találunk benne ennek köszönhetően formailag hasonló elemeket, gondolatokat, de mégis leginkább abba a legrégebbi keresztyén tradícióba gyökerezik, mely Jézus élete és tanítása. Ebbe mélyed és ebből táplálkozik.⁵⁶

5.1. Kortörténeti elemzés

A ténylegesen vizsgált szakasz kortörténeti háttér elemzése során elsősorban a szövegből kiemelt kulcskifejezéseket fogom elemezni, ezzel próbálva közelebb kerülni, hogy mi, mit jelentett ott és akkor, abban környezetben, ahol Lázár feltámasztása történt arra keresve választ, hogy hogyan éltek akkor az emberek, milyen politikai, társadalmi és szociális irány határozta meg az adott kort és benne az embert.

- **Júdeai, zsidó:** Zsidó, mint származást jelölő megnevezés. Isten választott népe eredetileg Izrael fiai, izraeliták néven váltak ismertté, de az ország kettészakadása után az északi izraeli lakosság mellett megjelentek, a déli részen, Júdában élő júdeaiak, akiket zsidóknak hívtak. A fogságban és az azt követő időkben viszont Jákób összes leszármazottját zsidónak mondják. Ezzel szemben azonban a hazatértek izraelitáknak nevezik magukat, akikre az ígéretek vonatkoznak. Látszik tehát, hogy a zsidó megnevezés nem csak származást, hanem vallási sajátosságokat is magába foglal, melyet a diaszpórában élők megtartottak és gyakoroltak és így a zsidó megnevezés közhasználatúvá vált az egész világon. Ez az elkülönülés sok esetben jelentett ellenszenvet a körülöttük élőkkel, de egyben ez biztosította a fennmaradásukat is.⁵⁷ János evangéliumában a Palesztinában élők vannak a „Ιουδαῖος” megnevezéssel jelölve.⁵⁸

⁵⁵ Bolyki: Bibliaismereti kézikönyv (2016), 511.

⁵⁶ Bolyki: Bibliaismereti kézikönyv (2016), 512.

⁵⁷ Kéki: Zsidó. in: Keresztyén Bibliai Lexikon (1993), 715.

⁵⁸ Kittel: Ιουδαίος, Ιουδαία in: Theological Dictionary of the New Testament (1985), 332–333.

A kor temetkezési szokásának jellemzése

- **Sziklasír:** A zsidó hagyomány része a barlangba temetkezés és ezért gyakran mesterséges barlangokat is létrehoztak. E temetkezési formában nem voltak feliratok a halottak megjelölésére, mivel csak az számított, hogy a halott maradványait az atyákéhoz gyűjtsék.⁵⁹

Egyes sírok függőleges aknák voltak, Lázár sírja viszont minden bizonnyal vízszintes volt. A sír bejáratánál lévő kő, ami gyakran korong alakú volt, távol tartotta az állatokat, a természeti hatásokat, valamint a rablókat is. A test egy évig volt a sírban, majd miután megtörtént a bomlás, a család dobozba gyűjtötte a csontokat és egy fali részbe helyezte.⁶⁰

- **Szaga van:** A testet fűszeres kenettel vonták be, hogy késleltessék a bűzt, majd pólyákba becsomagolták és a sír előcsarnokában fektették. A 11. fejezet 55. verse a közeli páska ünnepre való utalással feltételezi, hogy már nem volt tél, ezért a negyednapos halott rothadása megindulhatott, a szagot már a fűszeres kenet sem nyomta el.⁶¹
- **Pólya:** A halottat hosszú szövetdarabokba csomagolták, melyek megkötötték a végtagokat, hogy egyenesek maradjanak, a fej bekötése pedig a száj csukva maradását biztosította. A kor szokása szerint a férfiak nem pólyálhattak be női testet, ezzel szemben viszont a nők mind a férfi, mind a női testet bepólyálhatták, ezért nagy a valószínűsége, hogy Lázár testét nővérei kötötték be. Ez a megkötözöttség a csoda nagyságát is fokozza, hiszen a szoros csomagolás jelentősen megnehezíthette egy élő ember járását.⁶²

5.2. Vallástörténeti elemzés

A vallástörténet magát a vallásos életet akarja megérteni úgy, hogy egy nép külső jelét, valamint belső tanait, kultuszeselekményeit vizsgálva írja le a vallásos életet.⁶³ A vallástörténeti elemzést a kortörténeti háttér vizsgálatához hasonlóan végzem, tehát kulcsfogalmakat kiragadva, azokat vizsgálva próbálom minél érthetőbben és információdúsabban megfesteni, hogy ott és akkor, milyen is lehetett az a vallási környezet, ahol a vizsgált csoda megtörtént, majd azoknak a vallása, akik az első században rögzítették a szövegeket.

⁵⁹ BARTHA: Sír, sírbolt. in: Keresztyén Bibliai Lexikon (1993), 487.

⁶⁰ KEENER: The IVP Bible Background Commentary (2014), 283.

⁶¹ KEENER: The IVP Bible Background Commentary (2014), 283.

⁶² KEENER: The IVP Bible Background Commentary (2014), 283.

⁶³ VARGA: Általános vallástörténet (1932), 1.

- **Júdeai, zsidó:** Bár az Újszövetség nem beszél kifejezetten a zsidó keresztényekről, a jelenség mindenütt nyilvánvaló.⁶⁴ A zsidó megnevezés értelmezése János evangéliumában a következő: vannak, akik származásuk szerint zsidók és Jézussal szemben állnak, és vannak, akik származásuk szerint zsidók, de Jézusban hívőkké válnak. Az evangéliumban elsődlegesen azt a csoportot jelöli, akikkel Jézus ellentétbe kerül. A zsidók ugyanis kritizálják Jézust, amiért magát az élet kenyérének nevezi (Jn 6,41) és többek közt azért a kijelentéséért, hogy ő és az Atya egyek (Jn 10,30–31).⁶⁵ Emiatt alakul ki az az éles ellentét, mely miatt kizárják a Krisztus hívőket a zsinagógából, és ezáltal Jézus elfogadása vagy elutasítása a hit döntését jelenti, ami elválasztja egymástól a hívő és hitetlen zsidókat.
- **Feltámasztás:** A feltámadás egyik szava a görögben az „ἀνάστασις”, aminek jelentése felállás, felkelés, feltámadás.⁶⁶ A feltámadás fogalmát a keresztény teológia hagyományából származó összefüggések alakították ki. Ebben az értelemben olyan egységes eseményként értelmezik, amely az ember halálakor elválasztott testét és lelkét újra egyesíti a túlvilágon egy új, örök életre. A halottak feltámadásának fogalma csak a kereszténységben és az iszlámban található meg, némileg módosítva a judaizmusban.⁶⁷ A feltámasztást a csodák közé soroljuk, bár János evangéliumában Lázár feltámasztása a csodán túl jelként van számontartva. Lázár feltámasztása, mint jel Jézus életet adó erejére utal. Ezt bizonyítja az 5,25 „*Bizony, bizony, mondom nektek, hogy eljön az óra és az most van, amikor a halottak hallják az Isten Fiának hangját, és akik meghallották élni fognak.*” továbbá az 5,28-29. „*mindazok, akik a sírban vannak, meghallják az ő hangját, és kijönnek.*” Az Újszövetség halottak feltámasztásáról szóló tanítása tehát az Ószövetség tanításából, az emberi test és lélek egységéből indul ki, melyben Istennek hatalma van ezek felett, ezért mind a kettő, a test és a lélek is feltámad a halál után. Így értelmezhető, hogy Jézus is meghalt testileg és lelkiileg, és feltámadása is testi és lelki egyaránt. Ennek bizonyítéka az üres sír. Jézus feltámadásával pedig végérvényesen győzött Isten a bűn és halál felett.⁶⁸
- **Halál, halott:** A halott az Ószövetség felfogásában olyan, akiben már nincs benne az éltető erő, a lélek és aki már nem képes az élők világában mozogni. Leszállt a holtak hazájába,

⁶⁴ Juda, Jewish in: ⁵RPP (2009), 724–726.

⁶⁵ KITTEL: Ιουδαίος, Ιουδαία in: Theological Dictionary of the New Testament (1985), 332–333.

⁶⁶ VARGA: ἀνάστασις, in.: Újszövetségi görög-magyar szótár (1996), 54.

⁶⁷ Resurrection. in: ¹¹RPP (2012), 141–146.

⁶⁸ SZÁSZ: Halottak feltámasztása. in: Keresztyén Bibliai Lexikon (1993), 820–821.

ahol sötétség és árnyéklét uralkodik. Ez a felfogás mezopotámiai hatást tükröz.⁶⁹ Az Újszövetség összetett módon, különböző kifejezésekkel utal a halálra: halál az egyén testi életének befejezése vagy megszűnése akár öregség vagy betegség (Jn 11,13) akár erőszakos cselekedet miatt következik be.⁷⁰ Az Ószövetség a halált természetesnek tartja, az Újszövetség pedig folytatja az Ószövetség halállal kapcsolatos felfogását, lényegi elemeit megtartja, de kérdéskörét Jézus Krisztus halálával hozza összefüggésbe. Alapvető tanítása, hogy a halál a bűn következménye és elszakít Istentől. A halál többlet jelentését fokozza, hogy az Újszövetségben szemben áll egymással az örök élet és az örök halál. Isten azonban nem gyönyörködik a halálban, ezért kegyelme megszabadíthat a halál véglegességéből. A hitre jutottak sorsában a végső megoldás Jézus Krisztus váltságmunkájában ismerhető fel.⁷¹

- **Sírás:** A halálesetet, bajt kísérő fájdalom sosem maradt csupán belső érzelm, mindig külső megnyilvánulás is követte, például sírás.⁷² A zsidó hagyomány pedig rendkívül gazdag érzellemmel fejezte ki a gyászt, bánatot, mély fájdalmat. Az ókori mediterrán világban a nők könnyei arról ismeretesek, hogy cselekvésre sarkalják a férfiakat.⁷³
- **Szeretet:** A szeretet fogalma az ember és az ember, valamint az ember és Isten (Isten iránti szeretet) vagy az Istenek közötti szeretet, gyengédség vagy odaadás kapcsolatát írja le. Az Ószövetség Isten ember iránti szeretetéről beszél; a judaizmusban az Isten (5Móz 6,5) és embertársaink (3Móz 19,18) szeretetének parancsa. Az Újszövetségben a szeretet központi üzenetté válik (Lk 10,27), összhangban Jézus parancsával, hogy szeressétek egymást, a tanítványok közösségét a szeretet közösségeként írják le, ami az Isten szeretetet, ön szeretetet és felebaráti szeretetet magában foglaló szeretet eszméjének kialakulásához, és ebből következően a vallásilag igazolt társadalmi szeretet fogalmához vezet.⁷⁴ A „φιλέω” bár főként az emberek egymásközi kapcsolatát írja le⁷⁵ János evangéliumában azt látjuk, hogy Jézus is szeretett így embereket (Jn 11,3.36) sőt, használatos az evangéliumban ez a kifejezés az Atya szeretetére a Fiú iránt (Jn 5,20) valamint a Fiú tanítványai iránt (Jn 16,27).⁷⁶

⁶⁹ HAAG: Halott. in: Bibliai lexikon (1989), 542–543.

⁷⁰ Death, dead. in: ³RPP (2010), 694–697.

⁷¹ SZABÓ.: Halál. in: Keresztyén Bibliai Lexikon (1993), 556–558.

⁷² HAAG: Gyász. in: Bibliai lexikon, (1989), 507–508.

⁷³ KEENER: The IVP Bible Background Commentary (2014), 283.

⁷⁴ Love. in: ⁷RPP (2010), 606–610.

⁷⁵ BALLA: Szeret, szeretet. in: Keresztyén Bibliai Lexikon (1993), 538–539.

⁷⁶ VARGA: Újszövetségi görög-magyar szótár (1996), 985.

- **Háborgás:** Jézus háborgása értelmezhető úgy is, mint bánat az emberek hitetlensége miatt és annak a kifejezése, hogy a sírók látványa megrendíti őt is.⁷⁷ Ugyanakkor értelmezhető úgy is Jézus lelkének ezt a zaklatottsága, mint a Gecsemáné-kertjében kezdődő agóniájáról szóló szinoptikus feljegyzés jánosi megfelelője,⁷⁸ mely az elközelgő szenvedésére és halálára utal.
- **Hit:** A hit nem csak és nem elsősorban valamilyen dolog valóságtartalmának elvi elfogadását jelenti, hanem belső azonosulást is jelent egy eszmerendszerrel vagy személlyel, melyben megjelenik a ragaszkodás és a bizalom. Így a hit elsősorban nem intellektuális, hanem egzisztenciális töltetű fogalom.⁷⁹ A hit újszövetségi értelmezése követi az Ószövetséget, ugyanis az üzenet elfogadását, a személyes érvényesség elismerését jelenti, ami engedelmisséget von maga után. Az Újszövetségben a „πιστεύω” jelenti a hitet és a hit hogyanját: az Istennel való kapcsolatot és a hitre való felhívást, azaz az Istenhez fordulást, de magába foglalja az engedelmisséget és a bizalmat is, ami az imának is feltétele. Ezen kívül a hit, mint reménység arra irányul, ami láthatatlan, ezért is feltételez bizalmat. Ebben a hitben pedig hűségnek is lennie kell.⁸⁰
- **Negyednapos halott:** Egyes tudósok szerint egy rabbinikus hagyomány szerint a lélek három nap után hagyta el a testet, így a negyedik napon történő feltámasztás is a csoda nagyságát hangsúlyozza.⁸¹
- **Isten dicsősége:** A görög nyelvű Újszövetség a „δόξα” főnevet használja Isten dicsőségére. A Biblián kívüli görög nyelvben semmi sem felel meg ennek a teológiai fogalomnak. Az Újszövetség követi a LXX-át, mely a héber szövegben található „כְּבוֹד” fordítását a görög „δόξα” főnévvel fejezi ki Isten dicsőségét, Isten istenségének jelölésére, hangsúlyozva a ragyogás, a hatalom és a hírnév aspektusait. Az Újszövetségben azonban a fogalom szigorúan krisztológiai bélyeget visel, így Jézus Krisztus Isten dicsőségének megtestesítőjévé válik.⁸² János evangéliumában Isten dicsősége nyilvánul meg Lázár feltámasztásában csak úgy, mint a kánai menyegzőn. Ehhez a megnyilvánuláshoz szorosan kapcsolódik a tanítványok hite. Ezekben a cselekedetekben, így Lázár feltámasztásában is

⁷⁷ KEENER: Raising Lazarus. in: The IVP Bible Background Commentary (2014), 283.

⁷⁸ The Interpreter's Bible: The Gospel According to St. John (1957), 647.

⁷⁹ SZABÓ: Hit. in: Keresztyén Bibliai Lexikon (1993), 608–611.

⁸⁰ KITTEL: Theological Dictionary of the New Testament (1985), 767–772.

⁸¹ KEENER: The IVP Bible Background Commentary (2014), 283.

⁸² Glory of God. in: ⁵RPP (2009), 442–445.

előfeltétel Isten munkája⁸³ (ld. Jézus hála imája múlt időben – „meghallgattál”). A „δόξα” tehát nem csupán egy tulajdonság, hanem Isten lényegét fejezi ki, mert az Ő dicsősége nem megszerzett tulajdon, mivel Isten öröktől fogva mindörökké dicsőségben létezik. Ezért amikor Isten kinyilatkoztatja magát, akkor az Ő dicsősége is lelepleződik, és ezért kapcsolódik hozzá gyakran az „ὁράω” lát ige.⁸⁴

6. Exegetikai elemzés

6.1. Exegetikai elemzés: *A Feltámadás és az Élet*

Bultmann így vezeti be exegézisét: „*Közeledik a krízis, közeledik a szenvedés órája.*”⁸⁵

Azok, akik János evangéliumának központi témáját keresik, aligha tehetnek jobbat, mint hogy a figyelmet arra a kijelentésre irányítják, amelyet Jézus a Lázár-történet középpontjában Mártával való párbeszéde közben mondott. Ebben a kijelentésben két ígéretet fonódó össze:⁸⁶

A kijelentés: „Én vagyok a feltámadás és az élet.”

Az első ígéret: „Aki hisz énbenem, ha meghal is, él.”

A második ígéret: „Aki él, és hisz énbenem, az nem hal meg soha.”

(Jn 11,25–26 *alapján*)

Az evangéliumban Jézus úgy mutatta ki az ígéret fontosságát, hogy megkérdezte Mártát: "Hiszed-e ezt?" Utalásszerűen az evangéliumban ugyanez a kérdés van intézve az olvasókhoz is. János olvasói azonosulnak Márta tapasztalatával: Úgy tűnik, Márta kényelmetlenül érezte magát a válaszadás kényszere miatt. Azt hitte, hogy hisz, de vajon a hite az volt-e, amit Jézus kíván? Vajon teljesen felfogta-e Jézusnak ezt a titokzatos "én vagyok" mondását? Elfogadta-e habozás nélkül a két ígéretét? Látni fogjuk, úgy tűnik, hogy ez a kijelentés, mint sok más kijelentés az evangéliumban szándékosan arra szolgál, hogy bizonytalanságot keltsen és tápláljon, és ezáltal megnyissa az ajtót a nagyobb tisztánlátás felé.⁸⁷

⁸³ KITTEL: Theological Dictionary of the New Testament (1985), 920–925.

⁸⁴ DERENCSENYI.: Doxológia, in: Keresztyén Bibliai Lexikon (1993), 291–292.

⁸⁵ BULTMANN: The Gospel of John (1971), 394.

⁸⁶ MINERAL: The Bible and the Historian (2002), 130.

⁸⁷ MINERAL: The Bible and the Historian (2002), 130.

Amikor a legtöbb olvasó és kommentáríró ezt a két verset elemzi (Jn 11,25–26), elsősorban a történet egészét magábafooglaló perikópa drámai jeleneteinek hosszú egymásutánjában keresnek nyomokat: Jézus megkapja a hírt Lázár betegségéről, a nővérek segítségkérése, Jézus késedelmes válasza, a tanítványokkal folytatott párbeszéd a késedelem okairól, és a finom utalások arra, hogy Lázár halála és az ő halála között rejtett kapcsolat van (Jn 11,1–16). Ezután következik Jézus és Márta, majd később Jézus és Mária megrendítő találkozása, a Jézusba vetett hitük kétértelmű megvallása és Lázár *"az utolsó napon"* való feltámadásában való reményének megerősítése. Ezután nemsokkal következett az, amit a legtöbb olvasó a csúcspontnak vél: Jézus imája az Atyához, a megköttözött holttest kihívása a sírból, és a körülállóknak adott parancs, hogy oldják fel és engedjék el. (János 11,28–44)⁸⁸

A következőkben részletesebben olvashatunk A Jn 11,33–44 magyarázatáról.

33. vers: A kommentárok leginkább vitatott magyarázatú versei közé tartozik ez a 33. vers. Arról olvashatunk benne, hogy Jézus a síró Máriát és zsidókat látva felindult lelkében és háborgott. Kor- és vallástörténeti ismereteink alapján azt kijelenthetjük, hogy a zsidóság érzelmgazdagon fejezte ki a gyászt, a bánatot, a mély fájdalmat, szembe állva a filozófusok által hangsúlyozott nyugodtsággal és higgadtsággal. Ennek alapján Lázár feltámasztásának szereplői hitelesen osztoznak a gyászolók fájdalmában, amikor azt látjuk, hogy a nővérekkel lévő zsidók osztoznak a gyászban és részt vesznek a siratásban.⁸⁹ Továbbá azt tudjuk még pontosan, hogy a sírók látványától Jézus felindult lelkében és megrendült. Az érzelmeket kifejező görög igék közül az első, az „ἐνεβριμήσατο”, mely felindulást, ráförmedést jelent, amire a leginkább kifejező hasonlat így hangzik „(fel)horkant, mint egy ló”, mely általában a haragot jelenti.⁹⁰ Néhány kézirat lágyítani igyekszik a harag kifejezést és inkább érzelmi zavarra utalónak, de ez nem állja meg a helyét, hiszen az itt található görög szó alapvető jelentése, ahogy már az előbb is említésre került, a haragtól horkantást jelent, ami a dühkitörést jelzi. Ez a harag pedig a lélekben történik. Ehhez kapcsolódik a „ἐτάραξεν” ige, ami zavart jelent, pontosabban zaklatottságot magában (a lélekben). A két kifejezés nem új szint hoz a történetbe, hanem együttesen fejezik ki az alaphangulatot, melyet Jézus érez.⁹¹ Az eltérő vélekedés abban nyilvánul meg, hogy miként értelmezik Jézus megrendültségét és háborgását. Nem elvetendő, hogy Jézus is osztozott szeretett barátjának halála okozta fájdalmában és

⁸⁸ MINERAL: The Bible and the Historian (2002), 131.

⁸⁹ KEENER: The IVP Bible Background Commentary (2014), 283.

⁹⁰ TENNEY: The Expositor's Bible Commentary, Vol. 9 (1981), 119.

⁹¹ BRODIE: The Gospel According to John (1993), 395.

osztozott a sírók gyászában, mégis a megrendültség és háborgás döntő okaként arra kell gondolnunk, hogy Jézus az egész emberiség általános nyomorúsága miatt háborog és rendül meg lelkében.⁹² Jézus haragja tehát a halál nagysága és az általa kiváltott emberi reményvesztettség és hitetlenség miatt tör felszínre.⁹³ Háborgását pedig fokozza, hogy Jézus ebben a történetben szembesül az órával, ami igen hangsúlyos ebben az evangéliumban is és ami arra utal, hogy Lázár feltámasztásának csodatörténete olyan jelként szolgál, ami őt sürgető és egyenes úton küldi a halálba.⁹⁴ Ez a történet bizonyítja a később elhangzó ígét, „*Nincs senkiben nagyobb szeretet annál, aki életét adja barátaiért.*” Jn 15,13 Jézus tehát emberileg megrendül és felindul magában közelgő halálának víziója láttán, de barátja iránti szeretete ezt is legyőzi benne,⁹⁵ ez a győzelem pedig a következő versekben bontakozik ki.

34. vers: Jézus megrendültségét legyőzve a sír hollétéről kérdez⁹⁶: „Hová helyzetétek?” – Lázárt. A körülötte állók válaszolnak: „*Uram, jöjj és nézd meg.*” Mi is történik? Jézus kérdez, a körülötte állók pedig az „Uram” megszólítással felelnek kérdésére.⁹⁷ A „Κύριε” megszólítás szótári alakja „κύριος”, melynek jelentése: parancsoló, gazda. Valaki, aki magasabban álló személy, de értelmezhetjük úgy is, mint tiszteletadó megszólítás. Az Újszövetség sajátossága az, hogy Jézust Úrnak nevezi.⁹⁸ De ebben a versben sokkal inkább a János evangéliumára jellemző sajátossággal, az irónia és kétértelműség stíluseszközének alkalmazásaként érezhetjük hatását.⁹⁹ A párbeszéd egy meghívást tár elénk, melyben Jézus, mint Úr meghívást kap a sírhoz.¹⁰⁰ Ebben a rövid versben csúcsosodik ki mindaz, ami Lázár feltámasztásában csodán túl jelként bontakozik ki. Azonban itt sem az emberek hívása az elsődleges, hanem Jézus szándéka, kérdése, ami lehetővé teszi a meghívást. Ez is mutatja és megkérdőjelezhetetlenné teszi számunkra, hogy Jézus önként vállalta mindazt, amiért e földre jött.

35. vers: Tudatában a visszafordíthatatlan ténynek, Jézus könnyezni kezd/ sírva fakad, melyet a görög szövegben az „ἐδάκρυσεν” ige fejez ki. Feltőnő és elgondolkodtató, hogy Lázár feltámasztása, mely Jézus egyik leginkább istenségét bemutató tette földi működése során, milyen kendőzetlenül tárja elénk és mutatja be az ember Jézust, aki sírva fakad. Az Újszövetség

⁹² BOLYKI: Igaz tanúvallomás: kommentár János evangéliumához (2001), 305–306.

⁹³ BRODIE: The Gospel According to John (1993), 395.

⁹⁴ BOLYKI: Bibliaismereti kézikönyv (2016), 502.

⁹⁵ BOLYKI: Igaz tanúvallomás: kommentár János evangéliumához (2001), 305–306.

⁹⁶ BOLYKI: Igaz tanúvallomás: kommentár János evangéliumához (2001), 305–306.

⁹⁷ BRODIE: The Gospel According to John (1993), 396.

⁹⁸ BARTHA: Keresztyén bibliai lexikon (1993), 655.

⁹⁹ BOLYKI: Bibliaismereti kézikönyv (2016), 516.

¹⁰⁰ BRODIE: The Gospel According to John (1993), 396.

csupán egy másik helyen említ hasonló jelenetet, melyben ugyanez az „ἐδάκρυσεν” görög ige jelenik meg, méghozzá a Lk 19,41-ben, ahol Jézus Jeruzsálem elkövetkező pusztulása miatt sír.¹⁰¹ Egyes tanulmányok szerint a sírás az önkiüresítés újabb és meggyőzőbb formáját jeleníti meg a történet ezen pontján, de ez nem jelenti azt, hogy Jézus ne szeretné Lázárt,¹⁰² sőt könnyei azt is jelzik, hogy ő is eltelik részvéttel és fájdalommal.¹⁰³

36. vers: Jézus valódi emberségét hangsúlyozza az emberek válasza, melyet könnyei láttán gondolnak,¹⁰⁴ úgy vélik szeretete olyan, mint Mártáé és Máriáé, mi azonban már tudhatjuk, hogy Jézus szeretete sokkal több és másabb, erről tesz bizonyosságot a Jn 15,9 is: *„Ahogyan engem szeretett az Atya, úgy szeretlek én is titeket.”*¹⁰⁵ A zsidók tehát, akik Jézus könnyeit látták és ezt mondták: *„Íme, mennyire szerette!”* nem tévedtek, mondhatni igazuk is volt, azonban azzal, hogy azt gondolták, Jézus is mint gyászoló van jelen, a legnagyobbat tévedték, hiszen Jézus nem gyászolni ment Lázárt, hanem feltámasztani saját életének halálra adása árán.¹⁰⁶ Ennek fényében egészen más értelmet nyer az, hogy Jézus könnyezik. Sokkal inkább a 33. versben megjelenő megrendülés tükröződik benne, mely saját életének odaadása miatti zaklatottság, és nem csak egy barátja iránti szeretet érzéséből fakad, hanem az egész emberiségért (barátaiért), akikért életét adja.

37. vers: Ez a vers az előbbi versben megkezdett gondolatot folytatja, mely azt találgatja, milyen is az a szeretet, ami Jézusban van, hogyan szerette Lázárt, szerette-e egyáltalán, ha igen, akkor miért nem akadályozta meg a halálát? Ennek latolgatása és Jézus korábbi csodájának felemlegetése azt mutatja, hogy Jézus működése milyen szenzációt keltett Jeruzsálemben, és milyen nagy híre van például a vak meggyógyításának, melyre hónapokkal később is emlékeznek.¹⁰⁷ A Jézus csodatevő erejére vonatkozó kérdés pedig leginkább szemrehányásnak nevezhető, amikor ezt kérdezik: *„Nem tudta volna (Jézus), aki a vak szemeit megnyitotta, megakadályozni, hogy ez (Lázár) ne haljon meg?”* Ez a kérdés emlékeztet a nővérek kijelentésére *„Uram, ha itt lettél volna”* ugyanakkor jóval halványabb hit mutatkozik meg ebben a kérdésben, mint a nővérek kijelentésében. Ezt erősíti, hogy míg a zsidók kérdő-

¹⁰¹ BOLYKI: Igaz tanúvallomás, kommentár János evangéliumához (2001), 306.

¹⁰² BRODIE: The Gospel according to John (1993), 396.

¹⁰³ KARNER: A testté lett ige (1950), 165.

¹⁰⁴ TENNEY: The Expositor's Bible Commentary, Vol. 9 (1981), 119.

¹⁰⁵ BARRETT: The Gospel according to St. John (1978), 400.

¹⁰⁶ BOLYKI: Igaz tanúvallomás, kommentár János evangéliumához (2001), 305.

¹⁰⁷ TENNEY: The Expositor's Bible Commentary, Vol. 9, (1981) 119.

kijelentő módon fogalmazzák meg kritikájukat, a nővérek kijelentő módon szólnak Jézushoz.¹⁰⁸

38. vers: Ebben a versben arról olvasunk, hogy Jézus ismét felindult magában, haragra gerjed és így indul el és megy a sírhoz, Lázár nővérei és az ott lévő tömeg kíséretében.¹⁰⁹ Az érzelmi feszültség oka tehát itt sem más, mint hogy Lázár halálának és feltámasztásának eredménye Isten dicsőségét szolgálja.¹¹⁰ A sír a kor szokásának megfelelően egy sziklába vájt barlang, ami egy kör alakú kővel volt elzárva, hogy a bűz ne szivároгjon ki, de emellett védelmet is nyújtott a természeti jelenségekkel, az állatokkal és esetlegesen a rablók szemben is.¹¹¹ De a sír, mely egy barlang és egy kővel van eltakarva, a sötétség helyét is jelenti, a kő említése pedig az evangélium többi helyén és ebben a történetben is Jézus megölésével áll kapcsolatba. Ennek a kőnek az elhengerítése jelenti azt a követ, melynek hatására a csoda megtörténte után Kajafásék elszánt határozatot hoznak Jézus haláláról. Ennek ismeretében magyarázható, hogy Jézus még egyszer dühös lesz, de ez a düh mégsem okoz már könnyeket, és nincsenek tovább kérdések, a következő versekben Jézus már úgy van jelen, mint Teremtő, aki parancsol.¹¹²

39. vers: A történetben Jézus most először parancsol, „*Vegyétek el a követ!*” amiben Jézus azt erősíti meg amit korábban Mártának mondott Lázár feltámadásáról (Jn 11,23), ami nem majd a jövőben történik meg, hanem itt és most.¹¹³ Márta viszont rögtön tiltakozni kezd, arra hivatkozva, hogy a negyednapos halottnak már szaga van, és ezzel az indokkal Márta tiltakozása természetesnek mondható.¹¹⁴ Annak az ismeretnek a fényében, mely szerint egyes tudósok feljegyezték egy rabbinikus hagyományt, hogy a lélek négy napig maradt a testben a halál beállta után, a csoda nagysága még inkább fokozódik.¹¹⁵ Itt és most azonban a negyednapos halott felett, mely már nem egy ember, hanem egy osztlásnak indult holttest, nem a halál mondja ki a végső és visszavonhatatlan szót¹¹⁶, hanem az Élet. De hogy ez megtörténjen, el kell hengeríteniük a követ, hogy az Élet megmérkőzhessen a Halállal, és visszaszerezze mindazt, amit/akit elvett. Ebben a drámai és sorsdöntő helyzetben, amikor a csata egyben a hit

¹⁰⁸ BOLYKI: Igaz tanúvallomás, kommentár János evangéliumához (2001), 306.

¹⁰⁹ BOLYKI: Igaz tanúvallomás, kommentár János evangéliumához (2001), 306.

¹¹⁰ TENNEY: The Expositor's Bible Commentary, Vol. 9 (1981) 120.

¹¹¹ KEENER: The IVP Bible Background Commentary (2014), 283.

¹¹² BRODIE: The Gospel According to John (1993), 396–397.

¹¹³ BOLYKI: Igaz tanúvallomás, kommentár János evangéliumához (2001), 307.

¹¹⁴ TENNEY: The Expositor's Bible Commentary, Vol. 9 (1981), 120.

¹¹⁵ KEENER: The IVP Bible Background Commentary (2014), 283.

¹¹⁶ BOLYKI: Igaz tanúvallomás, kommentár János evangéliumához (2001), 307.

próbáját is jelenti, Márta kiesik a hitvalló (Jn 11,27) szerepből,¹¹⁷ és megpróbálja visszatartani az épp cselevésre hívó és készülő Jézust azzal, hogy nem tud elszakadni a földi világtól, nem tud föltekinteni Istenre, Jézusra, helyettük a sír és a benne lévő rothadás van a szeme előtt, a halott, aki negyednapos (τεταρταῖος) és akinek már szaga van (ὀζει). Ezt a szagot pedig már, az emberi erőfeszítések sem tudták meggátolni, a halál bűze a keneteknél is hatalmasabb és érezteti erejét a negyednapos halott felett.¹¹⁸

40. vers: Jézus azonban most sem vár mást vagy többet, mint a többi csodatörténetben és nem szab mást feltételt, egyedül hitet kíván. Épp ezért az előző versben hitvalló szerepből kizökkenő, sőt tiltakozó Mártát ebben a versben egyetlen kérdéssel csitítja el és próbál újra hitet önteni belé: „Nem megmondtam-e neked, hogy ha hiszel meglátod az Isten dicsőségét?” Ezt a kérdést vagy állítást azonban hiába keresnénk máshol a történetben, a 4. versen kívül, ahol Jézus tanítványainak számol be arról, hogy Lázár betegsége Isten dicsőségét szolgálja, máshol nem találjuk meg, hiszen a 25–26. versekben is Jézus Mártát a feltámadásba vetett hitre buzdítja, azonban nem zárható ki annak a lehetősége sem, hogy Márta már korábban hallott tanítást Jézustól az Isten dicsőségéről.¹¹⁹ Azt látjuk tehát, hogy Jézus számára a feltámasztás történetében az egyik legfőbb akadályt a hitetlenség, a bizonytalanság, a habozás okozza, ami Márta hozzáállásában nyilvánul meg lehangosabban, de Jézus Mártához intézett kérdése feltárja a körülállók egésze előtt is, hogy Isten dicsőségének meglátásához nem egyébre, csak hitre van szükség.¹²⁰

41. vers: Az ott lévők elveszik a sírbolt bejáratát elzáró követ. Ez a vers azt bizonyítja, hogy bár Jézus, mint Teremtő van jelen, az élet az emberi tevékenységtől és interakciótól is függ, így kapcsolódik össze Isten működése a hittel, az együttműködéssel, és a hálaadással.¹²¹ A kő elvétele után pedig Jézus tekintetét az égre emeli és hálát ad. A felemelt tekintet, melyhez gyakran a felemelt kéz is hozzájárult, a kor szokásának imádkozási testtartását mutatja. Jézus imája nem kérés, hanem hálaadás az Atyának, méghozzá a meghallgatásért (ἡκουσός) ami már a múltban megtörtént, azonban a következő versben jelen időben jelenik meg ugyanez az ige: meghallgatsz (ἀκούεις). A múlt és jelen idő pedig az Atya és a Fiú tökéletes közösségét,

¹¹⁷ BOLYKI: Igaz tanúvallomás, kommentár János evangéliumához (2001), 307.

¹¹⁸ KEENER: Raising Lazarus. in: The IVP Bible Background Commentary (2014), 283.

¹¹⁹ BOLYKI: Igaz tanúvallomás, kommentár János evangéliumához (2001), 307.

¹²⁰ BARRETT: The Gospel according to St. John (1978), 402.

¹²¹ TENNEY: The Expositor's Bible Commentary, Vol 9 (1981), 119.

akaratközösségét fejezi ki.¹²² Ez azt is kifejezi, hogy Jézus, amikor imádkozik, teljesen egy az Atyával, ez teszi bizonyossá Jézust afelől, hogy imája meghallgattatik és ez indokolja azt is, hogy imádsága hálaadás nem pedig kérés, csodatettei pedig ebből a páratlan és teljesen egyedülálló, Atyával való viszonyából fakadnak. Az imént említett egység, mely az imádságban konkretizálódik, a csodákban nyilvánul meg.¹²³

42. vers: Ebben a versben tovább folytatódik Jézus hálaadása, melyben már jelen idejű meghallgatásról beszél. Jézus nem azért imádkozik, hogy az Atya teljesítse valamely mostani kérését, hanem azért emeli fel tekintetét és szavát az Atyához, hogy a körülálló sokaság elhiggye, hogy őt az Atya küldte. Ez pedig kifejezi János evangéliumának egyik fő üzenetét, miszerint Jézusban hinni annyi, mint Istentől való küldetésében hinni (Jn 17,8).¹²⁴ Szem előtt kell tartanunk továbbá azt is, hogy a nyilvános imák, bár elsősorban Istenhez szólnak, mégis megfogalmazásukkor nem hagyhatjuk figyelmen kívül a nyilvánosságot sem.¹²⁵ Ennek a struktúrának tehát valóban az a következménye és azt erősíti meg, ami már az előző vers kapcsán is említésre került, hogy az élet adása Istentől származik, ahogyan minden más is, de a hit és a cselekvés is meghatározza a történések alakulását.¹²⁶

43. vers: Jézus az imát befejezve megszólítja a halottat.¹²⁷ A megszólításban ismét parancsoló hangon szól Lázárhoz, aki a nyitott sírban van. Jézus ezeket a szavak mondja: „*Lázár, jöjj ki!*”¹²⁸ A kimondott szavak rövidek, tömörek és közvetlenek.¹²⁹ Eszünkbe juthatnak Jézus korábbi ígéretei: Jn 5,25 „*Bizony, bizony, mondom nektek, hogy eljön az óra és az most van, amikor a halottak hallják az Isten Fiának hangját, és akik meghallották élni fognak.*”¹³⁰ továbbá az Jn 5,28–29 „*mindazok, akik a sírban vannak, meghallják az ő hangját, és kijönnek.*” Az Újszövetség halottak feltámasztásáról szóló tanítása az Ószövetség tanításából, az emberi test és lélek egységéből indul ki, melyben Istennek hatalma van ezek felett, ezért mind a kettő, a test és a lélek is feltámad a halál után.¹³¹

¹²² BOLYKI: Igaz tanúvallomás, kommentár János evangéliumához (2001), 307.

¹²³ KARNER: A testté lett ige (1950), 166.

¹²⁴ BOLYKI: Igaz tanúvallomás, kommentár János evangéliumához (2001), 308.

¹²⁵ CARSON: The Gospel according to John (1991), 324.

¹²⁶ BRODIE: The Gospel According to John (1993), 397.

¹²⁷ TENNEY: The Expositor's Bible Commentary (1981.) 121.

¹²⁸ BOLYKI: Igaz tanúvallomás, kommentár János evangéliumához (2001), 308.

¹²⁹ TENNEY: The Expositor's Bible Commentary (1981), 121.

¹³⁰ HAAG: Feltámasztás in: Bibliai lexikon (1989), 434.

¹³¹ SZÁSZ: Halottak feltámasztása in: Keresztyén Bibliai Lexikon (1993), 820–812.

44. vers: Jézus hívására, kijött a halott a sírból, akit az író nem nevez nevén, de világos, hogy Lázárról van szó, akit bár a halál kötelei már nem tartanak fogva, a temetésnél használt pólyák, melyek kezén és lábán vannak, igen, és épp ezért Jézus arra kéri az ottlévőket, oldják fel és hagyják elmenni.¹³² A kezén és lábán lévő pólyák, hosszú szövetdarabok, melyekkel a végtagokat kötözték meg, hogy egyenesek maradjanak és olyan szorosak voltak, hogy ez is fokozza a csoda nagyságát, hiszen ilyen megkötözöttséggel nehéz lehetett kisétálni a sírból.¹³³ A feloldás, melyet az emberektől kér Jézus, visszacsatolás az Isten és ember összhangban lévő cselekvésére, mely a 40–42. versek elemzéseiben az isteni cselekvés sikerességében hangsúlyozza, hogy az ember miként engedelmeskedik Isten szavának, ha cselekvésre szólít, hogy tettei láthatókká legyenek.

Konklúzió: Hit, zűrzavar, ellenségeskedés, a tanács sietős ülése, amelyen világossá válik, hogy Lázár kiszabadítása a halál kötelékeiből Jézus halálát vetíti előre. Kajafás próféta szavaival élve *"a népért"*. (Jn 11,45–54) Bizonyos értelemben Jézus kijelentése a Jn 11,25–26-ban megfogalmazza a végső igazságokat, amelyek ebben az egész történetben rejtve voltak az olvasóknak, ezért a történetet a kijelentés egyik legkorábbi midrás értelmezéseként kell olvasni. Egy másik értelemben ugyanez a kijelentés az egész evangélium cselekményét fejezi ki, mivel Jézus követőinek életét és halálát Jézus saját életével és halálával hozza összefüggésbe.¹³⁴ Az evangéliumban több utalást is találunk arra, mit jelent Krisztusban élni és benne hinni. Az alábbiakban néhányat említünk ezek közül:¹³⁵

- Krisztushoz jönni (Jn 5,40).
- Krisztus által kiválasztottnak lenni (Jn 5,21)
- Hallani, elfogadni, megtartani és engedelmeskedni az ő szavának (Jn 5,24, 8,51).
- Követni őt, bárhová is megy (Jn 8,12)
- Enni az ő testét és inni az ő véréből (Jn 6,54).
- Fáradozni a maradandó eledelért (Jn 6,27).
- Az általa adott vizet inni (Jn 4,14; 7,37).
- Gyűlölni az életüket ebben a világban (Jn 12,25).

¹³² BOLYKI: Igaz tanúvallomás, kommentár János evangéliumához (2001), 308.

¹³³ KEENER: The IVP Bible Background Commentary (2014), 283.

¹³⁴ MINERAL: The Bible and the Historian (2002), 131.

¹³⁵ MINERAL: The Bible and the Historian (2002), 134.

De számos alternatívát találunk arra nézve is, hogy a hívők soha nem fognak meghalni.¹³⁶

- A hívők már átmentek a halálból az életbe (Jn 5,24).
- Már nem állnak Isten ítélete alatt (Jn 5,24).
- Többé már nincsenek Isten haragjával vagy átkával kárhoztatva (Jn 3,18).
- Nem járnak többé sötétségben, hanem az élet világosságában (Jn 8,12).
- Szívükből élő víz folyóvizei folynak (Jn 7,38).
- Nem rabszolgái többé a bűnnek és nem halottak bűneikben (Jn 8,34–36).
- Megszabadultak a hazugságoktól és a csalásoktól, amelyek az ördög gyermekeit jellemzik (Jn 8,42–47).
- Mint, juhok a pásztor nyájában, ki-be járnak, és legelőt találnak (Jn 10,9).

6.2. Kitekintés: Az élet és a feltámadás fogalma János evangéliumában

Élet

"*Én vagyok az élet.*" Mielőtt az olvasó kimondaná az élet szót, gondoljon arra a bizonyos beszélőre és egész történetére, mely öröktől való és létező. Ugyanakkor konkrét képek is előfordulnak, amelyek elriasztanak attól, hogy erről az életről teljesen elvont fogalmakkal gondolkodjunk: az élet kenyere, az élet világossága, az élet vize. Ritkán fordul elő, hogy az "élet" szó Jánosnál ne lenne telítve ezzel az összetett és gazdag rezonanciával, amely az evangélium minden fejezetében megjelenik, "*Mielőtt Ábrahám lett volna, én vagyok.*" (Jn 8,58)¹³⁷

Ez az élet azonosul Isten életével, akinek élete van önmagában. A Fiúnak, akárcsak Atyjának, "*élete van önmagában*" (Jn 5,26), továbbá az Atya és a Fiú ugyanabban a munkában osztozik, hogy életet adjon azoknak, akiknek akar. (Jn 5,19–21) Nem tudjuk azonban teljes mértékben megragadni ennek az élet kifejezésnek a valóságát, hacsak nem ragadjuk meg jelentőségét a jánosi prológus szempontjából. Ott János ezt az életet az Igére vezette vissza, amely kezdetben Istennél volt, és amely valójában Isten volt. E nélkül az Ige nélkül semmi sem jött volna létre. Az élet, amely az ő teremtményeinek világossága volt, ebben az Igében volt. Azoknak, akik elfogadták őt, Isten hatalmat adott, hogy az ő gyermekeivé váljanak. Nem erőszakkal és nem az emberi szülők akaratából születtek, nem a földről, hanem a mennyből,

¹³⁶ MINERAL: The Bible and the Historian (2002), 134.

¹³⁷ MINERAL: The Bible and the Historian (2002), 133.

nem testtől, hanem a Lélektől. Ez az élet valóban archetipikus, kezdettől fogva mindig és mindörökké folytatódik. A prológos tükrében kell tehát látnunk a János 11,25 kijelentését.¹³⁸

Itt figyelhetünk fel a kapcsolatra Mózes első könyvének első fejezetével, ahol minden fény és élet szintén Isten parancsára keletkezett. Minden, ami létrejött, Isten műve volt: a világosság elválasztása a sötétségtől, a sötétség feletti győzelem, minden művének jósága, az uralom ajándékozása az emberiségnek, Isten áldása mindenre, ami így keletkezett. Ugyanez az áldás visszhangzik János prológosában az Isten családjának ajándékozott kegyelemben. Ez az az összefüggés, amely egyedül adja meg Jézus kijelentésének teljes értelmét: *"Én vagyok az élet"*. És ugyanez az értelmezési tartomány áll ígérete mögött is: *„aki él, és hisz én bennem, az nem hal meg soha."* (Jn 11,26)¹³⁹

Feltámadás

János számára axióma volt, hogy csak Isten képes feltámasztani a halottakat és életet adni nekik.¹⁴⁰ Jézust a templomba tett látogatásakor konfrontálódott a zsidósággal, amikor a következő szavakat mondta: *"Romboljátok le ezt a templomot, és én három nap múlva felépítem"*. (Jn 2,19) Ennek a kijelentésnek abban van az értelme, hogy a templom Jézus teste és mindez Isten akarata volt, amellyel Jézus, mint szeretett Fia megdicsőül, és másokat is megment általa. Mindez így volt egy ígéret, hogy Jézus maga is meg fog halni és fel fog támadni. Egy ígéret, amelyet a tanítványok elhittek, bár csak Jézus halála után.¹⁴¹

Közvetlenül ezt követően Jézus bejelentette Nikodémusnak: *"Ahogyan Mózes felemelte a kígyót a pusztában, úgy kell az Emberfiának is felemeltetnie, hogy aki hisz benne, örök élete legyen."* (Jn 3,14) Itt, akárcsak a későbbi párhuzamban (Jn 12,32), a felemelés/felemeltetés egyszerre utal arra a halálra, amelyet Jézus hal, és arra a feltámadásra, amely ezt a halált kíséri.¹⁴²

Az Atya e cselekedete teszi lehetővé, hogy "a halottak" meghallják a Fiú hangját. (Jn 5,25) Isten akarata tehát, hogy Jézus az utolsó napon feltámasszon mindenkit, aki látta a Fiút és aki hitt benne. Jézusnak ez a fölemelése természetesen az Atya Fiához való szeretetének a mértéke volt, és az alapja világos volt: *"Azért szeret engem az Atya, mert én odaadom az élet emet, hogy*

¹³⁸ MINERAL: The Bible and the Historian (2002), 133.

¹³⁹ MINERAL: The Bible and the Historian (2002), 134.

¹⁴⁰ ehhez lásd Jn 5,21 „Mert ahogy az Atya feltámasztja a halottakat, és életre kelti őket, úgy a Fiú is életre kelti azokat, akiket akar.“

¹⁴¹ MINERAL: The Bible and the Historian (2002), 135.

¹⁴² MINERAL: The Bible and the Historian (2002), 135.

azután újra visszavegyem" (Jn 10,17). Így teljesítette be Keresztelő János próféciáját: „Íme, az Isten Báránya, aki elveszi a világ bűnét!” (Jn 1,29).¹⁴³

Jézus halála olyan halál, amely az Atya világ iránti szeretetét, a Fiú világ iránti szeretetében testesítette meg. Jézus olyan halált halt, melyet feltámadásával legyőzött és így biztosította a győzelmet az ősi ellenségek, a sötétség, a gonosz és a halál felett.¹⁴⁴

7. Kérügmatis következtetések és tanulságok

Személyes:

Lázár minden bizonnyal egy középkorú férfi volt. Azt sem mondhatjuk, hogy a megígért éveket megélte, sőt azt sem gondolhatjuk, hogy „könnyű” halála volt. Nem tudjuk, hogy milyen betegséggel küzdött vagy mennyi ideig szenvedett. Lehetett hosszas folyamat, de ha csak néhány nap volt is minden bizonnyal intenzív és makacs volt, hiszen a halálához vezetett. Amit tudunk, hogy Jézus szerette. A síró testvérek fájdalma, így még érhetőbb talán. A sírástól összegörnyedő asszonyok minden bizonnyal az elmúlt napokban látottakkal, átéltekkel, „*ha itt lettél volna*” érzéssel és az ehhez párosuló frissen megindult enyészet képeinek látványával nem tudtak mit kezdeni, ami akaratuk ellenére is élesen élhetett bennük és lelkük ezért háborgott.

A gyásznak ez az első szakasza épp ezek miatt a kínzó, éles képek miatt a legnehezebb, ahol csak értetlenkedés, háborgás és könnyek vannak, annak a hitnek ellenére is, hogy Jézus a feltámadás és az élet. Jézus háborgása és megrendülése saját halálának látomása miatt is ezt erősíti meg. A szenvedés, a megtöretés, a halál képei megbénítják az emberi lelket, de a hit mely a mindennek felett álló Atyába van vetve, megtöri ezt a borzongást és arra hív, hogy hozzá kiáltsunk, de nem akárhogy. Panaszolhatjuk fájdalmunkat, értetlenségünket, sőt kell is, hogy ezeket kiadjuk magunkból, de ami valóban változást és életet hoz, ahová el kell jutnunk az nem más, mint a hála szava.

Lázár feltámasztása megerősíti mindazt, ami a mi reménységünk, hogy Jézus valóban Úr az emberek halála és élete felett, hogy a feltámadás valóban létező valóság, ami letörli könnyeinket és feloldást ad a halál kötelékeinek megkötözöttségeiből.

¹⁴³ MINERAL: The Bible and the Historian (2002), 136.

¹⁴⁴ MINERAL: The Bible and the Historian (2002), 136.

Egyházi:

Hogyan fogadja az egyház, a lelkész a hozzá érkező gyászoló családot? Van-e olyan bizalmas kapcsolat lelkész és gyülekezeti tag között, hogy az teret és helyet ad az érzelmek megélésének, kimutatásának? Azzal, ahogy Jézus a gyászolókhöz közelít, példát ad arra, hogyan is kell jelen lenni egy vezetőnek.

Először is megengedi, hogy a veszteséget hordozók megéljék fájdalmukat, sőt saját érzelmeit sem rejti el előlük. Időt ad arra, hogy megteremjen a sírás és csend által egy olyan légkör, amelyben együtt vannak jelen és csak ezután kezdi a kérdezést: „Hová helyeztél?”

Az a pont, ahol a halállal szembesülünk, mindig kritikus és hitet megingató, jól példázza ezt Márta is, aki kiesik hitvalló szerepéből, amikor Jézus arra kéri az ott lévőket, vegyék el a követ. A halál nagyságával és rettenetével szemben az emberi ész nem tud mit kezdeni, itt már többre van szükség, mint emberi beszéd, itt jön el az imádság ideje.

Kulcsfontosságú, hogy van-e imádság a gyászolókkal vagy gyászolók előtt, ami a tekintetet felemeli a földi síkról, ahol szemmel láthatóan csak a sír és az elmúlás van. Az egyháznak egy magasabb perspektívára kell mutatni, melyben ott ragyog Krisztus és az Atya dicsősége, a feltámadás reménységének Lelke. Az a reménység, ami megengedi a sírást és fájdalmat, de mindezeknél hangosabban kiált benne Jézus, aki így szól: *„Oldjátok fel, és hagyjátok elmenni!”*.

Ahogy Jézus maga megy a gyászolókhöz, hogy Lázár feltámasztásának csodatörténetében jelként élénk tárja az Ő hatalmát, az egyháznak és a benne lévőeknek, mint Isten szolgáinak azt a feladatát példázza, hogy elé menjenek, felkeressék és jelen legyenek a közösség gyászolóinak életében, hogy rámutassanak arra a jelre, aki maga Krisztus, aki életet, feloldást és továbblépést kínál ma is.

Társadalmi:

Ma, amikor már nem szokás a virrasztás tartása, amikor az emberek elzárkóznak egymás elől és még falvakban is elgondolkodnak azon, hogy bemenjenek-e egy gyászoló házba, azt üzeni Lázár feltámasztásának története, melyben gyászoló zsidókról olvasunk, akik a nővérekkel együtt sírnak, hogy helye és tere van a veszteség közös megélésének.

A könnyek között megtalálható az a Szeretet, aki elénk jön és kihív minket, és ha csak egy ember is eljut erre a felfedezésre, az ösztönzően hat a közösségre is. A tapasztalatok megosztása szélesebb látókörhöz vezet és megerősítheti vagy épp meg is újíthatja a bennünk élő reménységet. Jézus a tömeghez szól – „*Vegyétek el a követ!*”, Márta azonban tiltakozni kezd, ekkor Jézus Mártához szól: „*Nem megmondtam-e neked, hogy ha hiszel, meglátod az Isten dicsőségét?*”

A kérdés Mártának van címezve, de az egész közösséghez szól. Ennek hatására a közösségből néhányan elveszik a követ. Az tehát, ami egy embernek igazságként kinyilatkoztatásra kerül, az mindenki számára érvényes igazság. A hit tehát személyes, de nem magánügy. Növekedéséhez és megéléséhez szükség van közösségre, amely hite és tapasztalatai által erősít bennünket, máskor pedig mi magunk erősítjük azt hitünk és tapasztalataink által.

8. Összegzés és kitekintés

Összegzés

Lázár feltámasztásának története láthatjuk, hogy számos és sokszínű kérdést felvet és felvetett bennem is, de a dolgozat végére arra jutottam a legfontosabb és egyben legfelvezethetőbb kérdés mégis abban rejlik, hogyan is értelmezzük Jézus háborgását valamint a zsidók reakcióját, akik értetlenek, hogy azt, akit ennyire szeret miért engedte meghalni.

A perikóba minél több oldalról való megvizsgálása és az evangélium tanulmányozása összevetve a szinoptikusokkal kimutatja, hogy János evangéliumából hiányzik az, ami a másik három evangéliumban megtalálható, mégpedig a Gecsemáné-kertjében való szenvedés kezdete, ahol Jézus szembenéz az idővel, ami beteljesülni készül, hogy őt halálra adják és ennek szörnyű borzalmai háborgásra, sírásra indítják őt. Én magam is inkább tekintek Lázár feltámasztására ebből a kiindulópontból, hogy Jézus ebben a történetben is jóval mélyebben érintett, többet érzékel, fog fel, tud, mivel beavatott a titokba, ami mindenki más számára még rejtett, befogadhatatlan és értelmezhetetlen. A Jn 11,50-ben hangzik el ez a tény: „*jobb nektek, hogy egyetlen ember haljon meg a népért, semhogy az egész nép elveszen.*” Ez az ismeret teszi őt beavatottá és egyben kirekesztetté. Még inkább felerősödik az, ami egész életét átjárta, beavatott az Atya titkába és kirekesztett az emberek közt. Egy helyen így olvashatunk a 33. vers értelmezéséről: „*Sok kommentár író ezt a verset a zsidók hitetlensége miatti felháborodás*

kifejezéseként értelmezi. Úgy tűnik azonban, hogy jobb, ha Jézus lelkének ezt a zaklatottságát a Gecsemáné-kerti agóniájáról szóló szinoptikus feljegyzés jánosi megfelelőjének tekintjük. ¹⁴⁵ Ennek fényében kapunk minden szeretetre irányuló kérdésre is választ, mely az evangéliumban így olvasható, „*Nincs senkiben nagyobb szeretet annál, aki életét adja barátaiért.*” (Jn 15,30) Jézus ebben az igében oldja fel az ellentétet, ami azt feltételezné, hogy Jézus Lázárt jobban szerette volna, mint a többi embert, hiszen a tömeg csak Lázárról beszél úgy, mint akit szeret és aki barátja, Jézus pedig többes számban fogalmaz, ezzel fejezve ki szeretetét minden ember felé.

Azzal tehát, hogy Jézus visszaadta Lázár életét, azt tanúsította ott és akkor és itt és most számunkra, hogy neki hatalma van a halál felett, amit végül saját halála és feltámadása által pecsételt meg, hogy Isten dicsőségét, hatalmát és mindenek felettségét valamint az emberek iránti szeretetét bemutassa. A legnagyobb örömhír pedig az, hogy Isten az ő szeretetéből és szeretetében olyan közel és közelivé jött hozzánk, hogy őbenne élhetünk, mozoghatunk és lehetünk. Ennek feltétele pedig csupán egy igen rövid, de mindent meghatározó kérdés megválaszolásában rejlik: *Hiszed-e ezt?* (Jn 11,27)

Kitekintés - A hit, mint életet mentő valóság

A bevezetőben úgy írtam János evangéliumáról, mint ami betekintést nyújt Isten országának titkaiba, mélységébe és magasságába, felségébe és dicsőségébe. Most a befejezéshez érve Lázár feltámasztásának történetének elemzése nyomán kimondható, hogy e történeten keresztül a hívő ember életének mélységeibe és magasságaiba is betekintést enged.

Meghatározó felismerés számomra, hogy bár a történetben Lázár halála és az ő feltámasztása van a középpontban, és mindaz, ami ennek következménye a mi megváltásunkra nézve, mégis a hangsúly sokkal inkább, mintha a két gyászoló testvéren lenne, közülük is kemelkedik Márta. Erősíti ez azt az állítást, hogy Jézus számára már itt e földi élet is érték. De hitünk erősítésére szolgál az is, ahogyan Jézus jelen van a krízisben lévőekkel. Azokkal, akikből felszakad az óhaj „*Uram, ha itt lettél volna.*” Sokkal inkább hitvallás ez, mintsem panasz. Márta és később Mária is ezzel a kijelentéssel azt fejezi ki, hogy hiszik, hogy Jézusnak hatalma van gyógyítani. Jézus azonban már a történet elején kijelentette, amit tenni fog, az Isten dicsőségét szolgálja. Jézus

¹⁴⁵ The Interpreter's Bible: The Gospel According to St. John, vol. VIII (1957), 647.

épp ezért nagyobb bajt enged meg, hogy hatalma nagysága is jobban ragyogjon. Megtörténhet a halál, hogy Jézus életet adó hatalma is nyilvánvalóvá váljon. Így teszi nyilvánvalóvá, amit tanít e csoda kapcsán. „*Én vagyok a feltámadás és az élet.*“ (Jn 11,25)

Ott és akkor Jézus bemutatta neki, hogy valóban hatalma van életet adni. Az ott adott élet azonban, a földi életbe való visszatérést jelenti. Olyat, amelyet egy újabb halál követ, melyből a végleges feltámadás az utolsó napon válik lehetségessé. Ez a történet tehát ezért is jel. Jel mely túlmutat önmagán valami nagyobb igazság felé. E nagyobb igazság pedig Jézus feltámadása, mely után megdicsőülve ment fel a mennybe. Innen kap értelmet a Jn 11,25 folytatása „*aki hisz én bennem, ha meghal is él.*“ Itt térünk rá a ma is aktuális üzenetre. „*A hit újszövetségi értelmezése követi az Ószövetséget, ugyanis az üzenet elfogadását, a személyes érvényesség elismerését jelenti, engedelmességet von maga után. Az Újszövetségben a „πιστεύω” jelenti a hitet és a hit hogyanját: az Istennel való kapcsolatot és a hitre való felhívást, azaz az Istenhez fordulást, de magába foglalja az engedelmességet és a bizalmat is, ami az imának is feltétele. Ezen kívül a hit, mint reménység arra irányul, ami láthatatlan, ezért is feltételez bizalmat. Ebben a hitben pedig hűségnek is lennie kell.*”¹⁴⁶

Ilyen fajta egzisztenciális töltetű hit meglétére kérdez rá Jézus Mártától, miután befejezte tanítását arról, hogy ő az Élet és a Feltámadás és így szól hozzá: „Hiszed-e ezt?” (Jn 11,27) A hit tehát, ami igaznak tartja mindazt, amit Isten megígért elengedhetetlen feltétele a gyógyulásnak. Továbbá annak, hogy a krízis növekedést adó ajándékát elnyerjük. Isten tehát csak akkor cselekszik ma is láthatóan a mi életünkben, ha hisszük, hogy ő van, ő jelen van és ő mindig az élet oldalán áll. Ebben a hitben Jézus, mint társ van velünk egész életünk során, akinek visszajövetelének várása meghatározza a mi egész életünket.

Az élet és halál relativizálása végül is abban tetőzik, hogy a Krisztusban meghalt ember reménységgel tekint a fizikai halálra. Így a halál szemléletének döntő jellemzője a reménység, ami egyszerre veszi komolyan a halál erejét, hatalmát, fájdalmát és a fölötte győztes Isten feltámasztást és teljes közösséget kínáló örömhírét.¹⁴⁷ A keresztyén ember gyászának ez a reménység adhat segítséget. Segítséget arra, hogy megküzdjön a gyász krízisével és ennek eredményeként kibontakozzon egy érett keresztyén személyiség. Ez azonban nem jelenti azt, hogy megszűnt volna az ember joga a veszteség átélésére, küzdelmére, megélésére. Hiszen Jézus a Hegyi Beszédben sem azt tanítja, hogy akik benne hisznek, azok soha nem fognak sírni,

¹⁴⁶ KITTEL: Theological Dictionary of the New Testament (1985), 767–772.

¹⁴⁷ BODÓ: Gyászdőben (2016), 31.

hanem azt, hogy ők meg fognak vigasztaltatni (Mt 5,4). Amíg tehát meghalhat az, akit szeretünk, amíg olykor fájdalmas évekig szenved egy beteg és hal fájdalmas halált, amíg balesetekben egyik pillanatról a másikra elveszíthejük életünk boldogságát, addig a gyász krízise életünk része marad. Krízis, mely fájdalmas és amit meg kell küzdeni.¹⁴⁸

Olyan küzdelem ez a krízis a hívő ember életében, melyben egész hite mérlegre kerül. Melyben megéli, hogy hol ő kapaszkodik Istenbe minden módon ahogy csak lehet, igén és imádságon keresztül, hol pedig érzi, hogy már kapaszkodni sincs ereje, de a Lélek nem hagyja ima nélkül és megtartja őt a távolság ellenére is hitben. A hit eme krízise a közelség és távolság megélésének harca is. A hívő ember pedig egyet tehet, odaborul Jézus elé és kimondja: *„Igen, Uram, én hiszem, hogy te vagy a Krisztus, az Isten Fia, akinek el kell jönnie a világba.”* (Jn 11,27) Ennek a hitnek a reménységét Pál apostol így foglalja össze *„Ha hisszük, hogy Jézus meghalt és feltámadt, az is bizonyos, hogy Isten az elhunytakat is előhossa Jézus által vele együtt.”* (1Thessz 4,14) Mi ma élők erre a győzedelmes megjelenésre várunk, melyben teljes valójában láthatjuk majd Isten dicsőségét azt az eljövendőt amikor színről színre *„maga Isten lesz velük, és letöröl minden könnyet a szemükről, és halál sem lesz többé, sem gyász, sem jajkiáltás, sem fájdalom nem lesz többé, mert a régiek elmúltak”* (Jel 21,4) A kérdés tehát az *„Hiszed-e ezt?”*

¹⁴⁸ BODÓ: Gyászydőben (2016), 51.

Rövidítések jegyzéke

ApCsel	Az apostolok cselekedetei
Békés-Dalos	Békés Gellért és Dalos Patrik által dordított Újszövetségi Szentírás
Dán	Dániel próféta könyve
Ézsaiás	Ézsaiás próféta könyve
Jn	János evangéliuma
Károli	Károli Gáspár által fordított Biblia
Jel	Jelenések könyve
ld.	Lásd
Lk	Lukács evangéliuma
LXX	Septuaginta: a Héber Biblia görög nyelvű fordítása (Hetvenes fordítás)
Mk	Márk evangéliuma
Mt	Máté evangéliuma
3Móz	Mózes harmadik könyve
5Móz	Mózes ötödik könyve
NIV	Holy Bible: New International Version
NT Greek	Novum Testamentum Graece
Rm	Pál levele a rómaiakhoz
RÚF	Revideált új fordítású Biblia
Sg/3	Singularis 3 – Egyes szám 3. személy
SZIT	Szent István Társulat által fordított Biblia
1 Thessz	Pál első levele a thesszalonikaiakhoz
2Tim	Pál második levele Timóteushoz

Irodalomjegyzék

- BALLA PÉTER: Szeret, szeretet, in.: BARTHA, T. (szerk.): *Keresztyén Bibliai Lexikon*, II. kötet, Budapest, Kálvin János Kiadó, 1993, 538–539.
- BARRETT C. K.: *The Gospel according to St. John*, Philadelphia, The Westminster Press, 1978.
- BARTHA TIBOR (szerk.): *Keresztyén Bibliai lexikon*, Budapest, Kálvin Kiadó, 1993.
- BARTHA TIBOR: Sír, sírbolt, in.: uő (szerk.): *Keresztyén Bibliai Lexikon*, II. kötet, Budapest, Kálvin János Kiadó, 1993, 487.
- BIBLIA: Revideált új fordítás, Budapest, Kálvin János Kiadó, 2018.
- BODÓ SÁRA.: *Gyászydőben*, Budapest, Kálvin János Kiadó, 2016.
- BOLYKI JÁNOS.: *Igaz tanúvallomás: kommentár János evangéliumához*, Budapest, Osiris Kiadó, 2001.
- BRODIE T. L.: *The Gospel according to John*, A Literary and Theological Commentary, New York, Oxford, Oxford University Press, 1993.
- CARSON, D. A.: *The Gospel according to John*, Michigan, Apollos, 1991.
- DERENCSÉNYI ISTVÁN: Doxológia, in.: BARTHA, T. (szerk.): *Keresztyén Bibliai Lexikon*, I. kötet, Budapest, Kálvin János Kiadó, 1993, 291–292.
- HAAG HERBERT: *Bibliai lexikon*, Budapest, Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 1989.
- HANS DIETER BETZ, DON S. BROWNING, BERND JANOWSKI and EBERHARD JÜNGEL (ed.): Death, dead in.: Religion Past and Present, Encyclopedia of Theology And Religion, Vol. III., Leiden, Boston, 2007, 687–694.
- HANS DIETER BETZ, DON S. BROWNING, BERND JANOWSKI and EBERHARD JÜNGEL (ed.): Glory of God in.: Religion Past and Present, Encyclopedia of Theology And Religion, Vol. V., Leiden, Boston, 2009, 442–445.
- HANS DIETER BETZ, DON S. BROWNING, BERND JANOWSKI and EBERHARD JÜNGEL (ed.): Juda, Jewish in.: Religion Past and Present, Encyclopedia of Theology And Religion, Vol. V., Leiden, Boston, 2009, 724–725.
- HANS DIETER BETZ, DON S. BROWNING, BERND JANOWSKI and EBERHARD JÜNGEL (ed.): Love in.: Religion Past and Present, Encyclopedia of Theology And Religion, Vol. VII., Leiden, Boston, 2010, 607–619.

- HANS DIETER BETZ, DON S. BROWNING, BERND JANOWSKI and EBERHARD JÜNGEL (ed.): Resurrection, in.: Religion Past and Present, Encyclopedia of Theology And Religion, Vol.XI., Leiden, Boston, 2009, 141–150.
- HOLY BIBLE: New International Version, 1978.
- KARNER KÁROLY.: *A testté lett ige, János evangéliuma*, Budapest, A Magyar Luther-Társaság Kiadása, 1950.
- KÁROLI GÁSPÁR (ford.): *Szent Biblia azaz Istennek Ó és Új Testamentomában foglaltatott egész Szent Írás*, 2010.
- KEENER, C. S.: *The IVP Bible Background Commentary*, Nottingham, IVP Academic, 2014.
- KÉKI ISTVÁN.: Zsidó, in.: BARTHA, T. (szerk): *Keresztyén Bibliai Lexikon*, II. kötet, Budapest, Kálvin János Kiadó, 1993, 715.
- KITTEL G. – FRIEDRICH G.(ed.): *Theological Dictionary of the New Testament*, Grand Rapids, Mich, Eerdmans, 1985.
- KOCSIS ISTVÁN.: *Bevezetés az Újszövetség könyveibe*, Budapest, Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 2019.
- METZGER B. M. – EHRMAN B. D.: *Az Újszövetség szövege*, Budapest, Harmat Kiadó, 2008.
- MINERAL S. P.: *The Bible and the Historian*, Nashville, Abington Press, 2002.
- NESTLE-ALAND: *Novum Testamentum Graece*, Stuttgart, Deutsche Bibelgesellschaft, 2012.²⁸
- P. BÉKÉS GELLÉRT – P. DALOS PATRIK (ford.): *Újszövetségi Szentírás*, Szent Jeromos Bibliatársulat, Budapest, 1991.
- PECSUK OTTÓ.: *Bibliaismereti kézikönyv*, Budapest, Kálvin János Kiadó, 2016.
- PERES IMRE.: *Az Újszövetség irodalma*, Komárom, 2005.
- RUDOLF BULTMANN: *The Gospel of John*, Philadelphia, The Westminster Press, 1971.
- SZABÓ CSABA: Halál in.: BARTHA, T. (szerk): *Keresztyén Bibliai Lexikon*, I. kötet, Budapest, Kálvin János Kiadó, 1993, 556–558.
- SZABÓ CSABA: Hit in.: BARTHA, T. (szerk): *Keresztyén Bibliai Lexikon*, I. kötet, Budapest, Kálvin János Kiadó, 1993, 608–611.
- SZÁSZ BARNA: Halottak feltámasztása, in.: BARTHA, T. (szerk): *Keresztyén Bibliai Lexikon*, I. kötet, Budapest, Kálvin János Kiadó, 1993, 563–564.
- SZENT ISTVÁN TÁRSULAT (ford.): *Biblia, Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás*, 2021.

- TENNEY M. C.: John. in: FRANK E. GAEBELIN (ed.): *The Expositor's Bible Commentary*, Vol. 9, Grand Rapids, Zondervan, 1981.
- The Interpreter's Bible: *The Holy Scriptures in the King James and Revised Standard Version with General Articles and Introduction, Exegesis, Exposition for Each Book of the Bible*, vol. I-XII, New York Abingden Press Nashville, 1957.
- UDO SCHNELLE: *Theologie des Neuen Testaments*, 2016.
- VARGA ZSIGMOND JÁNOS: *Általános vallástörténet*, I. kötet, Debrecen, A szerző saját kiadója, 1932.
- VARGA ZSIGMOND JÁNOS: *Görög-magyar szótár az Újszövetség irataihoz*, Budapest, Kálvin Kiadó, 1996.